

Van de bestuurstafel

Stefan Pronk

We kunnen er niet omheen, we maken roerige tijden mee met elkaar. Iedereen beleeft de periode van coronacrisis op zijn eigen manier en probeert zijn draai te vinden in deze voor velen gelukkig onbekende en ongekende situatie. Ook onze geplande jubileumbijeenkomst in april hebben we helaas moeten annuleren. Op 31 oktober gaan we een nieuwe poging wagen en maken we er een dubbel zo groot feest van met elkaar!

Zijn er ook positieve gevolgen die coronacrisis met zich meebrengt? De luchtkwaliteit is in jaren niet zo goed geweest, het fileprobleem is opgelost als sneeuw voor de zon en zonder enige wanklank rijden we sinds kort netjes 100 op de snelwegen. En de natuur, die trekt zich er ook niets van aan.

We kunnen met elkaar leren van deze tijd! Misschien worden we ons in deze periode (nog) bewuster van de waarde van de kleine dingen om ons heen. Voor ons als vlinderaars en buitenmensen is het even wennen dat we voorlopig niet meer (in groepsverband) vrijuit op pad kunnen. Maar ook dichterbij huis is gelukkig van alles te beleven qua natuur, en ook qua vlinders. Dagpauwen, Gehakelde aurelia's en Citroenvlinders zijn al volop gesignaleerd in Drenthe en als deze nieuwsbrief verschijnt, vliegen er ook alweer Oranjetipjes, Bonte zandoogjes en Boomblauwtjes!

Vlinderbeheerder van het jaar

Nog net voor alle maatregelen rondom corona werden ingevoerd, vond op zaterdag 7 maart in Wageningen de jaarlijkse Landelijke Vlinderdag van De Vlinderstichting plaats. Op deze stralende voorjaarsdag (waar een zaal vol met enthousiaste vlinderaars helaas niks van meekreeg) werd Willem van Hemmen uit Gasselte uitgeroepen tot vlinderbeheerder van het jaar! Op onze website kunt u hier meer over lezen. Wij feliciteren Willem van harte met deze eervolle waarderingssprijs voor zijn jarenlange inzet en bijdrage aan de Drentse natuur.

Inhoud

• Van de bestuurstafel Stefan Pronk	1
• Jubileumdag 30 jaar Vlinderwerkgroep Drenthe	1
• Laatste Drents (vlinder)nieuws	2
• Nog een keer op zoek naar Argusvlinders in Drenthe Ben Hoentjen en Ru Bijlsma	3
• Bijpraten over de Nachtvlinderatlas van Drenthe Ton Schoenmaker	5
• Nieuwe soorten Drentse nachtvlinders in 2019 Ton Schoenmaker	9
• Lamp, laken, Led en smeer Eef Arnolds	11
• Hoe vlogen de dagvlinders in Drenthe in 2016 t/m 2019? Ben Hoentjen	18
• Op stap voor de boerenlandvlinders Ben Hoentjen, Ru Bijlsma en Stefan Pronk	22
• Colofon	26

Provincie Drenthe

De provincie Drenthe waardeert het werk van de Vlinderwerkgroep Drenthe. Ter ondersteuning van onze activiteiten heeft zij onze Stichting ook in 2020 een waarderingssubsidie van 500 euro toegekend.

Goed om te noemen is dat het Drentse college van Gedeputeerde Staten kortgeleden een investeringsagenda heeft gepresenteerd voor de periode 2020–2023. Ook natuur heeft hierin een prominente plek onder de naam 'boer, burger en biodiversiteit'. Een scala aan (innovatieve) projecten en initiatieven, die bijdragen aan de provinciale ambitie om tot herstel van biodiversiteit en landschapskwaliteit te komen in Drenthe, kunnen op een financiële bijdrage rekenen als dit voorjaar deze agenda wordt vastgesteld door de Provinciale Staten. De Vlinderwerkgroep Drenthe juicht de ambities van de provincie om tot duurzame vormen van landbouw te komen uiteraard toe en we zijn dan ook benieuwd wat het investeringsprogramma hierin op gaat leveren.

Jubileumbijeenkomst 30 jaar Vlinderwerkgroep Drenthe uitgesteld tot 31 oktober 2020

Zie ook Laatste Drents (vlinder)nieuws op blz.2

Boerenlandvlinders

Boerenlandvlinders vormen een graadmeter voor de ecologische waarden die in het buitengebied aanwezig zijn. Om een vinger aan de pols te houden, en bijvoorbeeld de effecten van een investeringsagenda van de provincie in beeld te brengen in het agrarisch gebied, schenken we sinds twee jaar extra aandacht aan de boerenlandvlinders.

Uit de enquête die we tijdens de najaarsbijeenkomst gehouden hebben, is behoefte gebleken aan handvatten voor de uitvoering van het boerenlandvlinderproject. Daarom presenteren wij eind april op de website van de Vlinderwerkgroep overzichtskaartjes met de voormalige en actuele verspreiding van de verschillende boerenlandvlinders in onze provincie. Samen met een korte toelichting hopen we u hiermee op weg te helpen om gericht naar deze soorten op zoek te gaan. In deze Roep'n&Botterklipp'n vindt u hierover ook al een artikel.

Mocht u dit seizoen tijdens het halen van een frisse neus onverhoopt in het buitengebied belanden, help dan mee door de boerenlandvlinders te tellen!

Hoe we het voorjaar met elkaar gaan beleven en wat de mogelijkheden zijn om buitenshuis op zoek te gaan naar dag- en nachtvlinders hangt uiteraard af van de maatregelen en adviezen van het RIVM. Afgaande op de huidige

Oranjetip mannetje op Hondsdraf (Foto Dick Mooi).

richtlijnen kunnen we medio juni hopelijk weer met elkaar het veld in.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Drenthe wens ik u veel leesplezier toe.

Wij hopen u allen in goede gezondheid en vol van natuurervaringen uit de tuin en ommeland te mogen verwelkomen op onze jubileumbijeenkomst op 31 oktober in Zwiggelte!

Laatste Drents (vlinder)nieuws

Jubileumdag 30 jaar Vlinderwerkgroep Drenthe verschoven naar 31 oktober

De nieuwe datum voor de uitgestelde lezingendag ter gelegenheid van het 30 jarig bestaan van de Vlinderwerkgroep Drenthe is (voorlopig) 31 oktober. Voorlopig, omdat het nog steeds onzeker blijft welke coronamaatregelen dan nog van kracht zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor de anderhalve meter-richtlijn, die de nodige praktische obstakels met zich meebrengt.

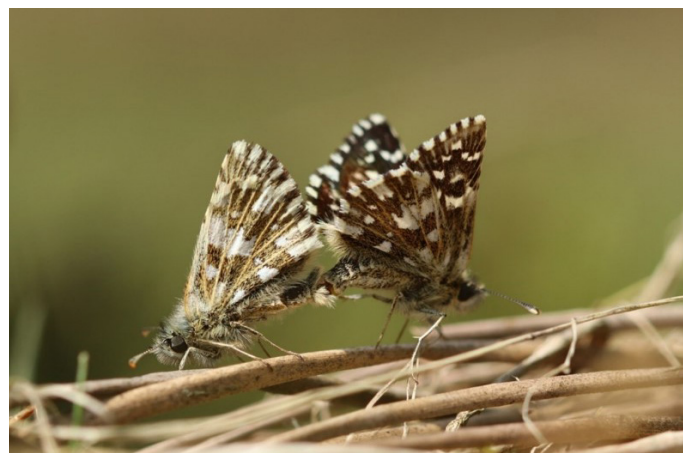
Het goede nieuws is dat zowel Het Drentse Landschap als Natuurmonumenten positief hebben gereageerd op ons sponsorverzoek.

Argusvlinder-vrouwtje gezien op het Holtingerveld!

Op 17 april meldde Karin Uilhoorn op Twitter: 'zag zowaar een vrouwtje Argusvlinder bij camping Blauwe Haan bij het Holtingerveld.' Voor Drenthe een vroege melding van deze inmiddels zeer zeldzame dagvlinder.

Eerste landelijke waarneming van een Aardbeivlinder dit jaar in Hart van Drenthe.

Tijdens zijn, helaas vergeefse, zoektocht naar rupsen van de Zilveren maan ook op 17 april zag Stefan Pronk wel twee Aardbeivlinders. Voor ons land de eerste melding dit jaar.

Parende Aardbeivlinders, Hart van Drenthe, voorjaar 2019 (Foto Stefan Pronk).

Nog een keer op zoek naar Argusvlinders in Drenthe

Ben Hoentjen en Ru Bijlsma

Net als overal in het oosten van het land is de Argusvlinder ook in Drenthe in heel korte tijd van een algemeen voorkomende vlinder een uiterst zeldzame verschijning geworden (figuur 1).

De dramatische achteruitgang in Drenthe (figuur 2) was in 2019 aanleiding om aan te sluiten bij de landelijke Argusvlindertelling van de Vlinderstichting op 18 mei. Die dag is in het voormalige bolwerk van deze soort rond Roswinkel in ZO-Drenthe een flink aantal kilometerhokken afgestruind, helaas zonder ook maar één exemplaar te betrappen. Mogelijk was het toen voor Drenthe iets te vroeg in het seizoen. Daarom is in augustus door enkele vrijwilligers nogmaals een zoektocht uitgevoerd, net tijdens die kurkdroge en hete weken. Ook dat leverde geen enkele Argusvlinder op (Bijlsma, 2019).

Nieuwe validatieregels voor de Argusvlinder

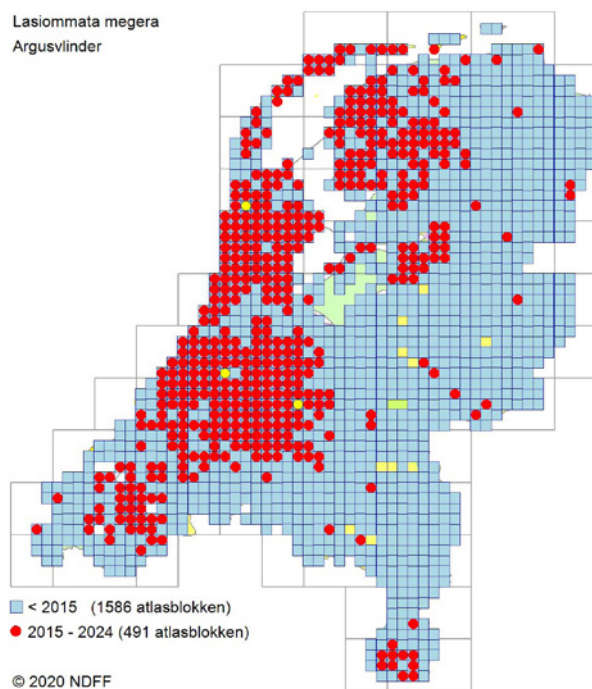
Bij het voorbereiden van de presentatie 'Hoe vlogen de vlinders in 2016–2019' voor de najaarsbijeenkomst in november 2019 (als pdf te bekijken op www.vlinderwerkgroepdrenthe.nl) bleek dat er in het gevalideerde bestand van de NDFF voor de jaren 2016 – 2019 toch nog 28 meldingen van een of meer Argusvlinders zaten.

Nadere analyse van die waarnemingen leerde dat het merendeel daarvan afkomstig was van Tuintelling.nl, allemaal zonder foto als bewijs van de aanwezigheid op de betreffende plek. Ook was er een melding van maar liefst 12 exemplaren op 24 april 2019 bij Spier, ook zonder fotobewijs en gezien de voor Drenthe wel zeer vroege datum niet heel betrouwbaar (Dijkstra e.a., 2003 en 2016).

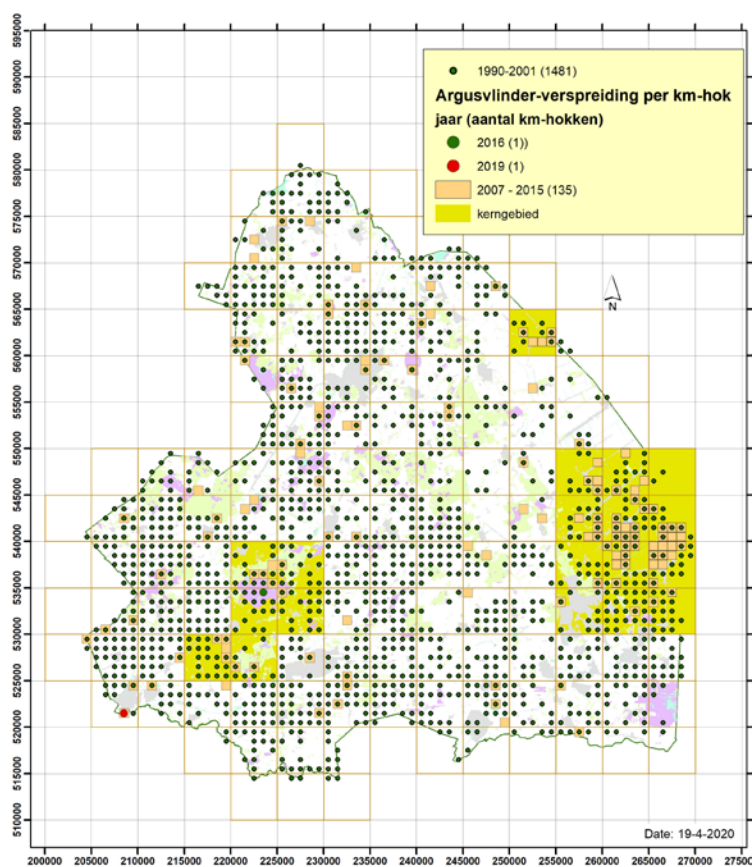
Karin Uilhoorn heeft de hierdoor opgeroepen twijfel over de betrouwbaarheid van de recente waarnemingen bij de beheerders van de NDFF onder de aandacht gebracht. Dat heeft ertoe geleid dat de validatieregels voor waarnemingen van de Argusvlinder *in het oosten* van het land zijn aangepast. Een melding zonder fotobewijs wordt nu niet meer automatisch goedgekeurd, wanneer in de directe omgeving in de voorafgaande vijf jaar nog een betrouwbare Argusvlinderwaarneming in het bestand aanwezig is. Elke nieuwe waarneming moet nu door een validator worden goedgekeurd, waarbij het meesturen van een foto zeer gewenst is.

Nog niet helemaal verdwenen!

Alle Drentse waarnemingen van de Argusvlinder vanaf 2016 zijn aan deze nieuwe regels getoetst, met als resul-

Figuur 1: De verspreiding van de Argusvlinder in Nederland voor en na 2015 (Bron: NDFF-Verspreidingsatlas).

Figuur 2: De verspreiding van de Argusvlinder in Drenthe in de perioden 1990-2001 (Dijkstra e.a., 2003), 2007-2015 (Dijkstra e.a., 2016) en 2016-2019 (Bron: NDFF-Verspreidingsatlas).

taat dat er twee meldingen in twee kilometerhokken overbleven die voldoen aan de nieuwe criteria (figuur 2). De bijgevoegde foto's lieten geen enkele twijfel bestaan: er zijn nog steeds Argusvlinders in Drenthe, zij het dat je ze met een lantaarntje moet zoeken. In zijn tuin in de nieuwe Meppelse wijk Berggieslanden ziet Pieter Denijs de laatste jaren steeds een of twee exemplaren. Het voorkomen hier sluit aan bij het verspreidingsgebied in NW-Overijssel (figuur 1).

De andere met foto's gestaafde waarneming stamt alweer uit juli 2016, toen Dick Pruikma op het Dwingelderveld in de buurt van de Benderse Berg op het Dwingelderveld twee exemplaren zag.

De melding van Karin Uilhoorn van een vrouwtje Argusvlinder op bij camping Blauwe Haan op het Holtingerveld op 17 april 2020 houdt de hoop levend dat je nog steeds ook in Drenthe een Argusvlinder kunt tegenkomen.

In 2020 opnieuw op zoek in de kerngebieden

Omdat het vorig jaar voor het zien van exemplaren van de eerste generatie wellicht wat te vroeg was, en voor de tweede generatie aan de late kant, gegeven de weersomstandigheden (Bijlsma, 2019), willen we dit seizoen in de voormalige Drentse bolwerken van de Argusvlinder nog een keer goed gaan zoeken naar deze soort.

Helaas kunnen we vanwege de coronaperikelen niet vanuit een gezamenlijk vertrekpunt op pad gaan. Daarom hopen we dat wie dat een leuke uitdaging vindt individueel op zoek gaat in de periode eind mei/juni. Laat dan even weten waar je geweest bent en wat het resultaat was via secr@vlinderwerkgroepdrenthe.nl. Als dat weer kan, kunnen we voor een zoektocht naar exemplaren van de tweede generatie in de eerste helft van augustus wel een excursie organiseren vanuit een nog te kiezen geschikte locatie.

Uit de enquête tijdens de najaarsbijeenkomst is gebleken dat de meeste mensen hun waarnemingen meteen in het veld invoeren met waarneming.nl. Daarmee ligt ook de plek vast. Wie dat nog niet doet kan via secr@vlinderwerkgroepdrenthe.nl een kaart van de te bezoeken km-hokken aanvragen om de vlinderwaarnemingen in te tekenen. Probeer vooral ook een foto te maken, als zichtbaar bewijs van je bijzondere ontmoeting met een Argusvlinder in Drenthe!

Literatuur

- Bijlsma, R., 2019: De Argusvlinder in Drenthe in 2019. *Roep'n & Botterklipp'n, nieuwsbrief Vlinderwerkgroep Drenthe* 29 (2): 8 - 10.
- Dijkstra, A.C.J., J. de Vries & B.J. Hoentjen, 2003: *Dagvlinders in Drenthe. Voorkomen en verspreiding 1990-2001*. Uitgeverij PubliQue/Vlinderwerkgroep Drenthe.
- Dijkstra, A., M. van der Veen, W. Alblas & H. Bosma, 2016: *Dagvlinders in Drenthe*. Vlinderwerkgroep Drenthe.

Op 28 september 2019 betrapte Pieter Denijs twee zonnende Argusvlinders in zijn tuin in Berggieslanden (Meppel) (Foto's Pieter Denijs).

Bijpraten over de Nachtvlinderatlas van Drenthe

Ton Schoenmaker

De waarnemingen van de macronachtvlinders van 2019 zijn verwerkt en het is daarom tijd voor een update over de Nachtvlinderatlas. Maar eerst even iets rechtzetten.

Abusievelijk waren de vorige overzichten gemaakt met waarnemingen vanaf 1 januari 2005, maar bij de oorspronkelijke opzet was 1 januari 2006 gekozen als begindatum van de waarnemingen. De huidige stand van zaken geldt voor de juiste periode van 1 januari 2006 tot en met 31 december 2019. Zoals gebruikelijk komen de meeste waarnemingen uit Noctua, de door Jurriën van Deijk beheerde database van macro's en micro's bij De Vlinderstichting. Voor de zekerheid zijn voor de jaren 2017 tot en met 2019 ook de waarnemingen van waarneming.nl toegevoegd, aangezien sommige goedgekeurde waarnemingen uit waarneming.nl niet terug te vinden waren in Noctua. Dit heeft mogelijk te maken met een foutief selectie criterium bij de NDFF, de Nationale Database van Flora en Fauna. Jurriën van Deijk probeert dit uit te zoeken, maar om geen waarnemingen te missen zitten ook alle niet-afgekeurde waarnemingen van waarneming.nl van de laatste drie jaar erbij. Dit levert weliswaar veel duplicaten op, maar dat is geen bezwaar, omdat er alleen gekeken wordt naar de verspreiding van de soorten. Bij dezen weer dank aan Jurriën van Deijk (De Vlinderstichting) en Hisko de Vries (waarneming.nl) voor het beschikbaar stellen van de Drentse waarnemingen.

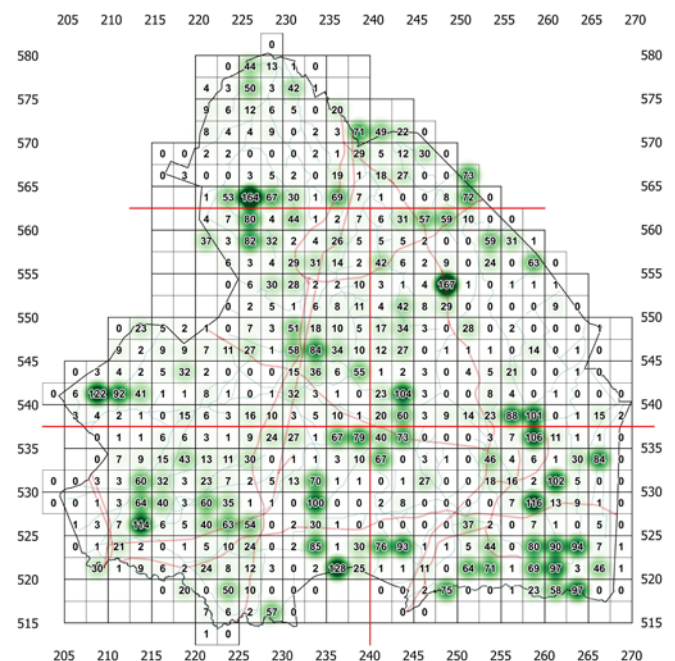
Validatie van de waarnemingen

Voor een goede betrouwbaarheid van een waarneming is het wenselijk dat waarnemers hun waarnemingen invoeren met bewijsfoto. Aan de hand van een foto kan een 'admin', een deskundige beoordelaar bij een invoerplatform, de waarneming al dan niet goedkeuren of een suggestie van de juiste soort doen. Bij waarneming.nl kan in veel gevallen ook de beeldherkenningssoftware al een goede determinatie geven, al gaat dat soms ook wel eens verkeerd. Overigens is het nog lang niet zover, dat alle waarnemingen de code 'betrouwbaar' (Noctua) of 'J(a)', 'A(utomatisch)' of 'P(robable)' (waarneming.nl) hebben gekregen. Circa 30% van de waarnemingen bij waarneming.nl blijft staan met de code 'O' = niet onderzocht, in de meeste gevallen omdat er geen foto of een te onduidelijke foto is bijgeplaatst. Het hele proces van de validatie van waarnemingen is van groot belang om te zijner tijd betrouwbare verspreidingskaartjes voor de Nachtvlinderatlas van Drenthe te kunnen maken.

Hierbij nog eens de oproep om zo vaak mogelijk foto's bij de waarnemingen te plaatsen. En dat geldt speciaal voor de zeldzame en lastig te determineren soorten.

Hoe verliep 2019?

Na correcties voor o.a. waarnemingen buiten Drenthe zijn er in 2019 volgens Noctua 34.147 waarnemingen van macrovlinders gedaan. Dat aantal is vrijwel gelijk aan het aantal waarnemingen in 2018 (33.949), maar flink wat meer dan de 26.112 waarnemingen in 2017. Het percentage waarnemingen in Noctua, dat afkomstig is van waarneming.nl stijgt de laatste jaren snel. Van 69% in 2017 via 74% in 2018 naar 94% in 2019. Zoals bekend is Drenthe voor de Nachtvlinderatlas verdeeld in 471 kwartblokken (2,5 x 2,5 km). Voor het maken van betrouwbare verspreidingskaarten van de macrosoorten is het van belang, dat alle kwartblokken in Drenthe zo goed mogelijk onderzocht worden. Dat doel kan alleen maar bereikt worden als actieve waarnemers 'expedities' organiseren met lamp, laken, val en zo nodig aggregaat, naar gebieden waar weinig of geen waarnemers wonen. De kaart met toenames in 2019 (figuur 1) laat zien waar de vaste en mobiele Drentse waarnemers in 2019 actief geweest zijn. De getallen in de kwartblokken tonen de toename van het aantal macrosoorten in dat kwartblok. In 2019 zijn er in 71 kwartblokken minimaal 40 nieuwe macrosoorten bijgekomen, vrijwel hetzelfde prachtige resultaat als in 2018. Er waren 52 waarnemers met meer dan 100 waarnemingen van macro's. De top vijf waarnemers van

Figuur 1: Toename aantal waargenomen macrosoorten per kwartblok in Drenthe in 2019.

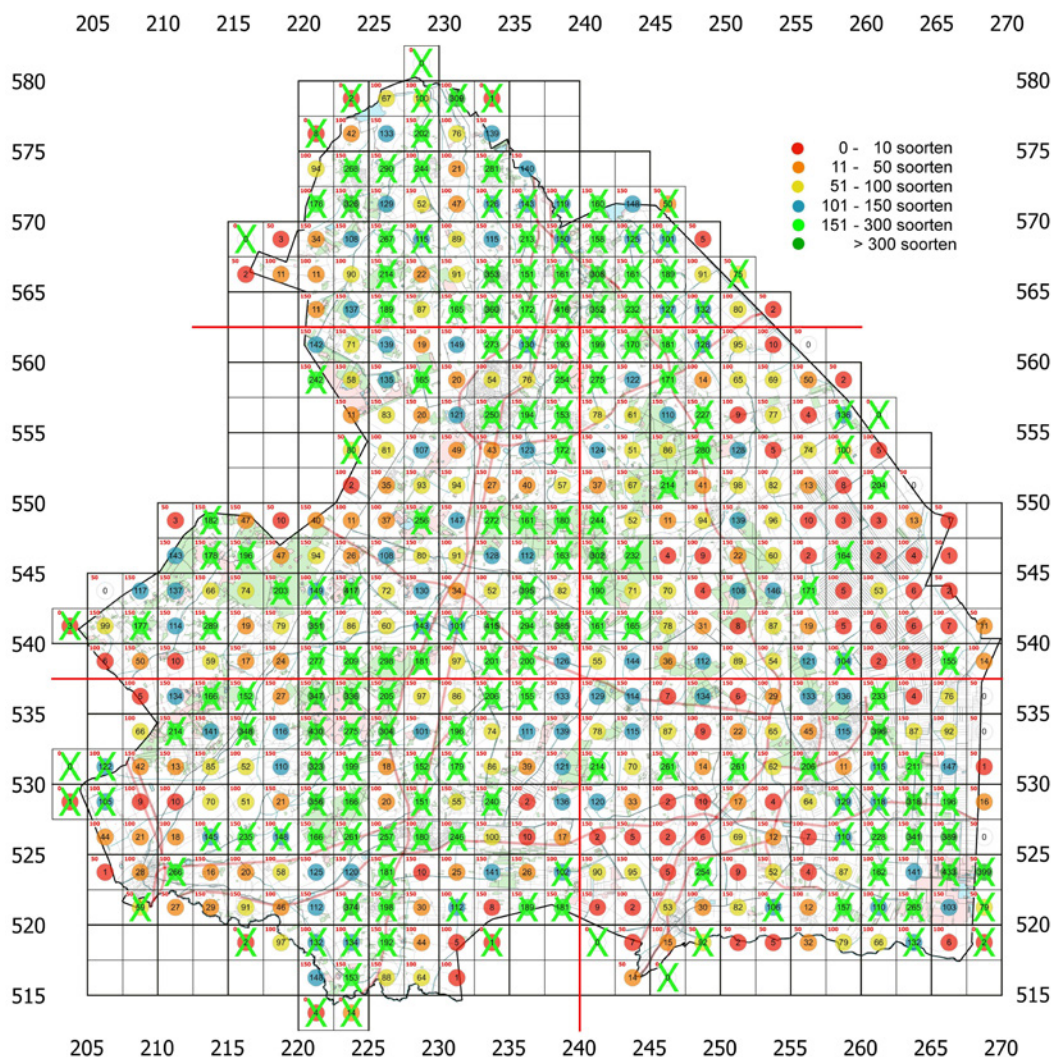
Tijdens een 'expeditie' van de Natuurvereniging Zuidwolde bij Nieuw-Balinge op 29 juni 2019 werden de deelnemers verrast met het vrij zeldzame Eikenblad (Foto Joop Verburg).

afgelopen jaar zijn Eef Arnolds met 2800 waarnemingen, Piet de Jonge (2470), Anneke Palthe (2018), Jan en Annie

Rocks (1689) en Edwin de Weerd (1694). Al deze waarnemers zijn ook veel op 'expeditie' geweest naar kwartblokken waar nog niet veel soorten bekend waren.

Stand van zaken

In het bestand van Noctua bevinden zich in totaal 284.439 waarnemingen van macrovlinders die in Drenthe zijn waargenomen in de periode van 1 januari 2006 tot en met 31 dec 2019. Zoals hierboven is uitgelegd, zijn de waarnemingen in Noctua aangevuld met die van waarneming.nl van 2017 tot en met 2019. Na verwijderen van duplicaten leverde dat 906 extra waarnemingen op, zodat het totale bestand 285.345 waarnemingen bevat. Om een overzicht te krijgen van de stand van zaken van de Nachtvlinderatlas is evenals in het artikel in Roep'n&Botterklipp'n van voorjaar 2019 (Schoenmaker, 2019), een tabel gemaakt met de verdeling per soortenklasse van de 471 kwartblokken van Drenthe.

Figur 2: Aantal waargenomen macrosorten per kwartblok in Drenthe in de periode 2006–2019. Binnen de gekleurde cirkel in een kwartblok staat het aantal waargenomen macrosorten. Het getal in kleine rode cijfers linksboven in het kwartblok geeft de streefwaarde aan. Een groen kruis betekent dat het kwartblok voldoende is onderzocht.

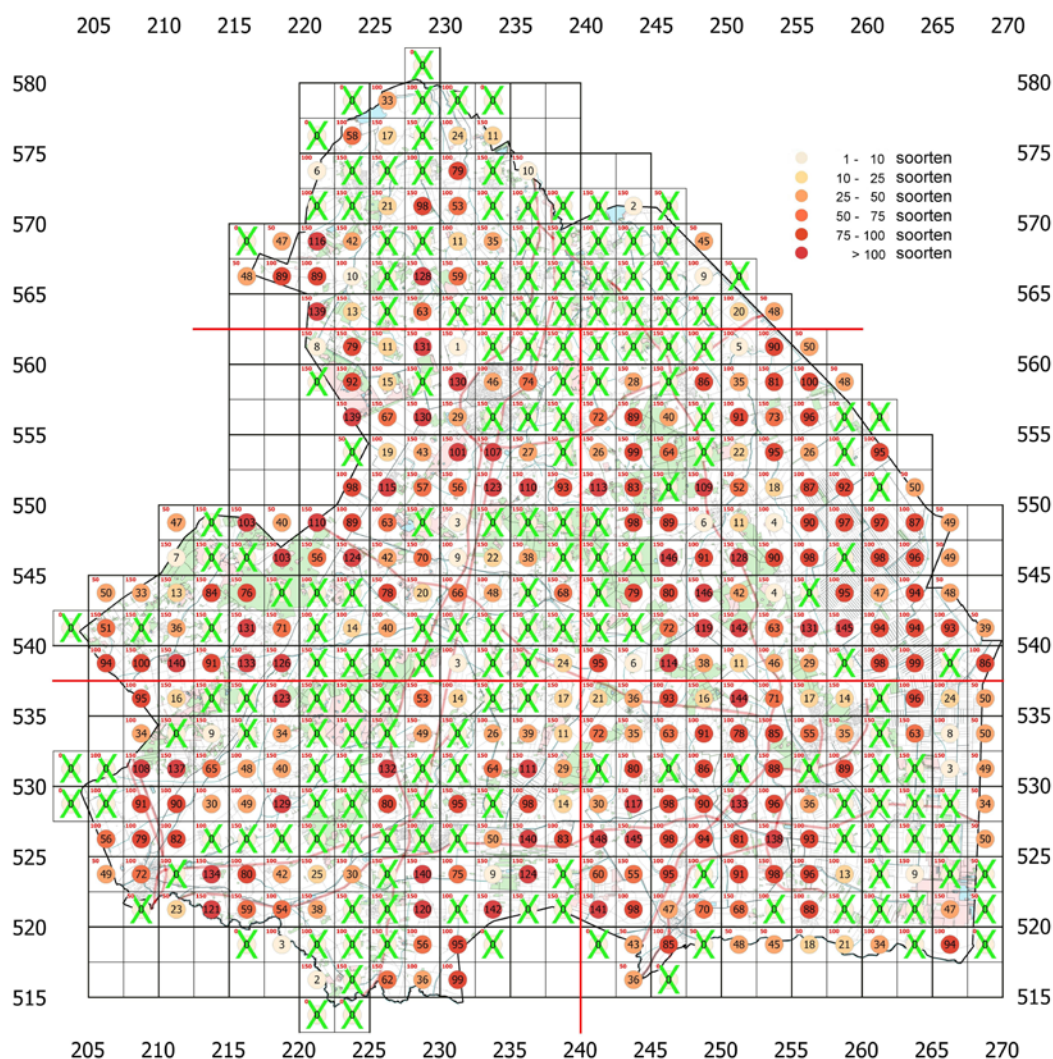
Tabel 1: Verdeling per soortenklasse van de 471 kwartblokken van de Drentse Nachtvlienderatlas (in voorbereiding) in de periode 2006 tot en met 2017 resp. 2018 en 2019.

soortenklasse	2017	2018	2019
0-10 soorten	124	94	75
11-50 soorten	141	112	77
51-100 soorten	67	87	98
101-150 soorten	54	76	92
151-300 soorten	65	80	102
meer dan 300 soorten	20	22	27

De tabel laat zien, dat het aantal kwartblokken met 50 soorten of minder flink is gedaald van 265 begin 2017 tot 152 eind 2019. Tegelijkertijd is het aantal kwartblokken met meer dan 100 soorten gestegen van 139 tot 221. Een heel bemoedigend resultaat! Figuur 2 geeft een overzicht van het aantal waargenomen macrosoorten per kwartblok. Op de website van de VWD (www.vlinderwerkgroepdrenthe.nl) is van deze kaart een PDF met hoge resolutie te downloaden.

Per kwartblok is een streefwaarde voor het aantal soorten waargenomen nachtvlinders vastgesteld. Die streefwaarde geeft het minimaal waar te nemen aantal macrosoorten voor dat kwartblok aan. Afhankelijk van de verscheidenheid aan biotopen binnen het kwartblok is de streefwaarde 150 (gevarieerd landschap) of 100 (eentoniger landschap). Kleine grensblokken hebben een streefwaarde van 50 soorten. Met deze streefwaarden kan per kwartblok het aantal nog waar te nemen soorten worden vastgesteld. Een kaart met die informatie (figuur 3) is handig om te gebruiken voor het plannen waar er het beste waargenomen kan worden. Hoe roder de kaart, hoe meer er in dat kwartblok nog te doen is. Ook deze kaart is te downloaden als PDF met hoge resolutie via de website van de VWD.

Naast de streefwaarde van het minimum aantal macrosoorten per jaar is er ook nog een streefwaarde van het minimum aantal macrosoorten per seizoen. Hiertoe is het jaar opgedeeld in 6 perioden en voor iedere periode

Figuur 3: Aantal nog waar te nemen macrosoorten voor kwalificatie van het kwartblok als voldoende onderzocht. Binnen de gekleurde cirkel in het kwartblok staat het aantal nog waar te nemen macrosoorten. Het getal in kleine rode cijfers linksboven in het kwartblok geeft de streefwaarde aan. Een groen kruis betekent dat er in het kwartblok voldoende is waargenomen.

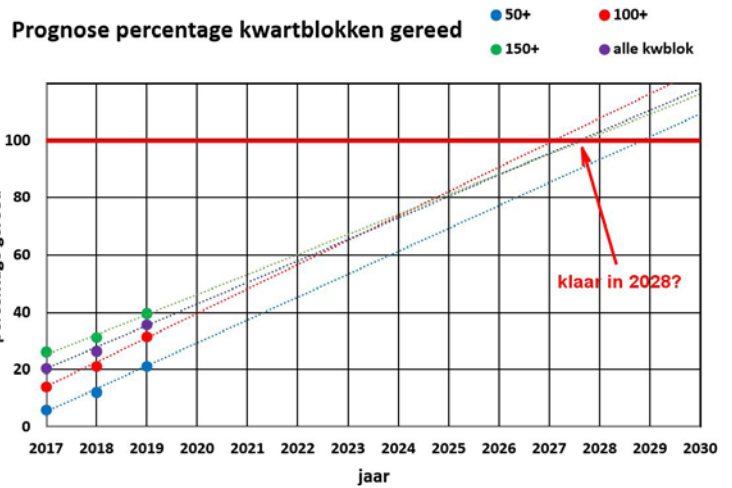
Bij de Oosteindse Landen ten oosten van Schoonebeek troffen nachtvlinders uit Zuidoost-Drenthe op 27 augustus 2019 dit fraai getekende exemplaar van het Roodbont heide-uiltje aan (Foto Geert de Vries).

geldt een 'seizoens'-streefgetal. Dit is gedaan om er voor te zorgen dat ook de soorten die alleen maar in bepaalde seizoenen vliegen, zoals voorjaarsvliegen, herfstvliegen en wintervlinders, voldoende worden waargenomen. Meer informatie hierover, alsmede kaarten en tabel, is te vinden op de website van de Vlinderwerkgroep Drenthe. Waarnemers met speciale wensen voor kaarten van hun omgeving kunnen zich melden bij de auteur (contactgegevens op de website).

Voorzichtige prognose

Het project Nachtvlinderatlas van Drenthe is begin 2017 van start gegaan. Voor wie de plannen en handleiding van de Nachtvlinderatlas nog eens wil nalezen, zijn op de website van de VWD de documenten hierover in PDF te downloaden. Na 3 jaar 'atlassen' kunnen we voorzichtig een prognose gaan maken hoeveel jaar er nog moet worden waargenomen om het aantal waarnemingen als voldoende te beschouwen. In tabel 2 staat het verloop van het aantal voldoende geïnventariseerde kwartblokken van de afgelopen drie jaar.

De gegevens uit de tabel zijn verwerkt in een grafiek (figuur 4), waarin voor de drie categorieën kwartblokken (met 50+, 100+ en 150+ soorten) gestippelde trendlijnen zijn getrokken langs de stippen van het percentage voltooide kwartblokken. Ook de stippen en de trendlijn van het totaal aantal voltooide kwartblokken zijn aan de grafiek toegevoegd.

Figuur 4: Prognose van het percentage voltooide kwartblokken aan de hand van de resultaten uit 2017 tot en met 2019.

Het ziet ernaar uit, dat er, als we de waarnemingsinspanningen van de afgelopen drie jaar op dezelfde voet kunnen voortzetten, rond 2028 voldoende waarnemingen voor de Nachtvlinderatlas zijn gedaan. Er is dus nog genoeg te doen.

Literatuur

Schoenmaker, T., 2019: Stand van zaken Nachtvlinderatlas van Drenthe. Roep'n & Botterklipp'n, nieuwsbrief Vlinderwerkgroep Drenthe 29 (1): 5-8

Op 23 juli 2019 kwam dit mannetje van de Populierenpijlstaart op het laken van de Vlinderwerkgroep IVN-Roden bij de Zeijerwiek in Zeijen. Niet erg zeldzaam, wel spectaculair (Foto Ton Schoenmaker).

Tabel 2. Aantal kwartblokken met voldoende waargenomen macrosoorten (cumulatief)

Kwartblokken gereed	2017	2018	2019	doel	% gereed
minimaal 50 soorten	2	4	7	33	21
minimaal 100 soorten	23	35	52	164	32
minimaal 150 soorten	72	86	109	274	40
totaal voltooide kwartblokken	97	125	168	471	36
aantal waarnemingen macro's	26 112	33 949	34 147		
aantal waarnemers met meer dan 100 waarnemingen per jaar	44	52	52		

Nieuwe soorten Drentse nachtvinders in 2019

Ton Schoenmaker

Ook in 2019 zijn er weer nieuwe soorten macro- en micronachtvinders in Drenthe waargenomen. De waarnemingen zijn afkomstig uit de laatste versie van Noctua (met dank aan Jurriën van Deijk van De Vlinderstichting) en Waarneming.nl (met dank aan Hisko de Vries).

Sommige soorten zijn in het verleden al eens waargenomen, maar als daarvan geen bewijsfoto's bekend zijn, worden ze nu beschouwd als nieuw voor Drenthe. De meeste nieuwe macrosoorten zijn het afgelopen jaar al gemeld via de nieuwsbrief en de website van de Vlinderwerkgroep Drenthe, maar voor de volledigheid

hieronder alle nieuwkomers in tabelvorm. Van de micronachtvinders zijn meer nieuwe soorten waargenomen dan in de tabel zijn opgenomen. De meeste waarnemingen wachten nog op validatie door de deskundigen van waarneming.nl. De foto's zijn genomen door de waarnemers, tenzij anders vermeld.

Macronachtvlinders

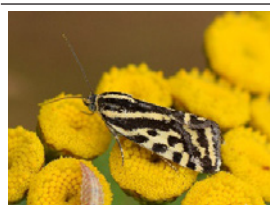
Teunisbloempijlstaart *Proserpinus proserpina*
Zeldzaam
Jan Vriend; locatie: Hees
datum: 30 mei 2019
validatie: admin waarneming.nl
Nooit eerder waargenomen in Drenthe, gefotografeerd op het laken.

Hengeldwergspanner *Eupithecia plumbeolata*
Zeldzaam
Theo Bakker; locatie: Ruinen
datum: 10 juni 2019
validatie: admin waarneming.nl
Op 29 mei 2019 ook waargenomen door T. Eggenhuizen in de buurt van Gasteren (met validatie). In NOCTUA staan oudere waarnemingen uit 2007 (Jannie en Siep Sinnema) en 2012 (Anneke Palthe), maar daar zijn geen foto's van bekend.

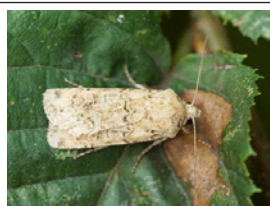
Meldedwergspanner *Eupithecia simpliciatata*
Vrij zeldzaam
Eef Arnolds; locatie: De Witten bij Dalen
datum: 25 juli 2019
validatie: admin waarneming.nl
Op 27 juli 2019 ook waargenomen door Jan Vriend in Hees.

Panteruiltje *Acontia trabealis*
Zeer zeldzaam
Bert Oving; locatie: Hooghalen
datum: 29 juli 2019
validatie: admin waarneming.nl
Nooit eerder waargenomen in Drenthe. Gefotografeerd op Boerenwormkruid.

Prachtpurperuiltje *Eublemma purpurina*
Zeer zeldzaam
Ben Gaxiola; locatie: Camping Engeland bij Ruinen
datum: 17 augustus 2019
validatie: admin waarneming.nl
Nooit eerder waargenomen in Drenthe. Medewaarnemers Jannes Boers, Ewouth Ebink en Edwin de Weerd. Dit exemplaar lijkt wat afgevlagen, verse exemplaren hebben meer kleur.

Variabele worteluil *Euxoa cursoria*
Vrij zeldzaam
Marcel Kelfkens; locatie: Zorgvlied
datum: 26 augustus 2019
validatie: admin waarneming.nl
In NOCTUA staat een eerdere waarneming uit 2009 door Wil Folkers. Deze waarneming is recentelijk ter validatie opnieuw ingevoerd bij waarneming.nl met foto, maar is nog niet beoordeeld.

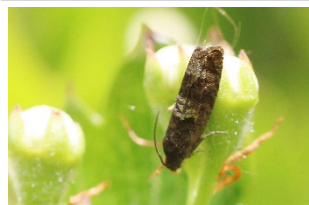

Kadeni-stofuil *Caradrina kadenii*
Zeldzaam
Jan en Annie Rocks, Piet de Jonge en Joop Verburg
locatie: Noordbargerbos
datum: 22 september 2019
validatie: admin waarneming.nl
Deze trekvlinder is nog nooit eerder in Drenthe waargenomen.

Zuidelijke grasuil *Mythimna vitellina*
Vrij zeldzaam
Edwin de Weerd
locatie: Hoogeveen - Trasselt
datum: 24 oktober 2019
validatie: admin waarneming.nl
Nooit eerder waargenomen in Drenthe. Medewaarnemers Stefan Snippe, Ewouth Ebink, Jorian Eijkelboom, Jannes Boers en Rik Wever.

Meidoordwergbladroller

Pammene agnotana

Zeer zeldzaam

Edwin de Weerd; locatie: Boeren-

vlake bij Dwingeloo

datum: 23 april 2019

validatie: admin waarneming.nl

Nooit eerder waargenomen in

Drenthe. De noordelijkste waarne-

ming tot dusverre.

Zwartgrijze dwergbladroller

Pammene herrichiana

Zeldzaam

Jan van Duinen; locatie: Boswach-

terij Odoorn

datum: 28 april 2019

validatie: admin waarneming.nl

Nooit eerder waargenomen in

Drenthe. Waarnemingen sinds 2010

in zuidelijker provincies.

Roestbandsmalsnuitje

Aethes margaritana

Zeldzaam

Jos Hoekerswever; locatie: Benne-

veld

datum: 21 juni 2019

validatie: admin waarneming.nl

Nooit eerder waargenomen in

Drenthe, alleen bekend uit Limburg,

Noord-Brabant en Zeeland.

Goudlichtmot

Selagia argyrella

Zeer zeldzaam

Hessel Enting; locatie: Schipborg

datum: 24 juli 2019

validatie: admin waarneming.nl

Eerder verspreid waargenomen in

Nederland, maar niet in Drenthe.

Duizendguldenkruidvedermot

Stenoptilia zophodactylus

Algemeen, maar zeer weinig aange-

troffen in het oosten van Nederland

Eef Arnolds; locatie: Schepping,

Holthe

datum: 30 juli 2019

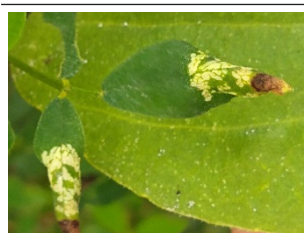
validatie en foto: Gerrit Tuinstra

Op 21 aug 2018 zijn door Ben van

As 7 exemplaren waargenomen in

Vledder; validatie aan de hand van

mijn door Tymo Muus.

Honingklavervouwmot

Phyllonorycter medicaginella

Vrij zeldzaam

Ben van As; locatie: Zandwinning

Zeijen

datum: 15 september 2019

validatie: NOCTUA

Nooit eerder waargenomen in

Drenthe.

Wereldbladroller

Crociosema plebejana

Zeer zeldzaam

Theo Bakker; locatie: Ruinen

datum: 11 oktober 2019

validatie: admin waarneming.nl

Nooit eerder waargenomen in

Drenthe.

Grassenprachtmot

Cosmopterix orichalcea

Zeer zeldzaam

Edwin de Weerd; locatie: Landgoed

Rheebruggen

datum: 17 november 2019

validatie: admin waarneming.nl

Mijn en rups op Rietgras. Nooit

eerder waargenomen in Drenthe,

wel bekend uit De Weerribben

(2016) en Fochteloërveen.

Panteruiltje (Foto Bert Oving).

Lamp, laken, Led en smeer

Een vergelijking tussen vangtechnieken voor nachtvlinders

Eef Arnolds

Vorig jaar heeft De Vlinderstichting ten behoeve van het landelijke nachtvlindermeetnet een nieuw type nachtvlinderval geïntroduceerd, de Led-Emmer. Tot nu toe werd voor dat meetnet gebruik gemaakt van de traditionele Skinnerval, een houten kist met daarboven een felle witte lichtbron. Deze laatste vallen worden, al dan niet in combinatie met een laken, ook het meest toegepast voor het inventariseren van nachtvlinders in een terrein, bijvoorbeeld in het kader van ons project voor een nachtvlinderatlas in Drenthe. Als aanvullende techniek wordt vaak smeer gebruikt, een zoete lokstof die op boomstammen wordt aangebracht.

In dit artikel worden de resultaten en de voor- en nadelen van verschillende waarnemingsmethodes met elkaar vergeleken op basis van mijn ervaringen in de zomer en het najaar van 2019. Op de uitgestelde jubileumbijeenkomst van de VWD zal Jurriën van Deijk van De Vlinderstichting ons meer vertellen over het nachtvlindermeetnet. Ik dank hem en Ton Schoenmaker voor opmerkingen bij eerdere versies van dit artikel en Ton eveneens voor het vervaardigen van de staafdiagrammen.

De Led-Emmer

Een Led-Emmer is een grote, witte, plastic emmer met een deksel, waarin een wijde, ronde opening is gemaakt. In dat gat past een aluminiumtrechter en in die trechter staat op ingenieuze wijze een staaf rechtop met een spiraal van Led-lampjes die voor onze ogen blauwviolet licht uitstralen (figuur 1-rechts). Nachtvlinders worden vooral door de (voor ons onzichtbare) ultraviolette straling in het licht aangetrokken. De lampjes worden gevoed door een krachtige oplaadbare batterij (powerbank), waarop ze een hele nacht kunnen branden. Een sensor zorgt ervoor dat de lichtjes in de avondschemering automatisch aangaan en in de ochtendschemering weer uit.

Het is dus de bedoeling dat nachtvlinders 's nachts door het UV-licht worden aangetrokken en via de trechter onderin de emmer terecht komen. Daarin liggen kartonnen eierdozen, waarop en waaronder vlinders gaan rusten. Door de vrij kleine opening van de trechter werkt de emmer als een soort fuik. Weinig vlinders vliegen weer naar buiten. In de ochtend kunnen de gevangen exemplaren na het verwijderen van de deksel worden gedetermineerd en geteld. Het is de bedoeling dat voor het meetnet ook de vlinders worden genoteerd die rondom de emmer zitten.

Skinnerval en laken

Voor inventarisaties van nachtvlinders, bijvoorbeeld in het kader van het Drentse atlasproject, wordt tot nu toe voornamelijk gebruik gemaakt van kwikdamplampen (HPL of ML) van 125-400 Watt. Deze lampen stralen helderwit licht uit, maar hebben ook een groot aandeel UV-licht. Ervaring heeft uitgewezen dat deze licht-

bronnen veel nachtvlinders aantrekken uit de omgeving, tot een geschatte afstand van 25-50 meter rondom de lichtbron, afhankelijk van de plaats, het weer en de sterkte van de lamp. Naar de exacte reikwijdte van het licht is echter nooit gericht onderzoek gedaan (meded. J. van Deijk). Zeer waarschijnlijk verschilt het bereik van het licht ook van soort tot soort.

Kwikdamplampen worden op verschillende manieren gebruikt. Een veel gebruikte opstelling is een lamp in een fitting in combinatie met een groot wit laken waarop de aangetrokken vlinders neerstrijken zodat ze goed zijn te bekijken. Dit betekent wel dat er voortdurend een waarnemer ter plekke aanwezig moet zijn om alle vlinders te noteren. Niet alle vlinders gaan rustig op een laken zitten. Sommige soorten blijven onrustig rondvliegen, andere gaan vaak in struiken of bomen bij het licht zitten, weer andere (veel uilen) landen vaak op de grond en verstoppen zich snel tussen het strooisel.

Kwikdamplampen zijn ook de lichtbron op Skinner vallen, vaak simpelweg aangeduid als lichtval. Een Skinnerval is een grote kist van bijvoorbeeld spaanplaat waarin schotten van plexiglas een soort fuik vormen (figuur 1 en 2). Vlinders kunnen er gemakkelijk in vliegen, maar veel moeilijker er weer uit. Je kunt een vlinderval, net als een Led-Emmer, in principe dus ergens voor het vallen van de avond neerzetten en daarna weggaan om pas de volgende ochtend de inhoud van de val te inspecteren. In de praktijk gebeurt dit wegens het opvallende licht bijna alleen in een 'veilige' omgeving, bijvoorbeeld in tuinen en op erven.

Het meest wordt in Drenthe tegenwoordig een combinatie toegepast van een Skinnerval en daarachter een laken. Die methode levert de hoogste aantallen vlinders

Figuur 1: Links generator en Skinnerval; rechts Led-Emmer en powerbank (zwart) (Foto Eef Arnolds).

Honderden voorjaarsuilen op eierdozen in een Skinnerval, maart 2020 (Foto Eef Arnolds).

op. Bij alle toepassingen van lampen met een hoog wattage is aansluiting met een snoer op een sterke stroombron noodzakelijk, hetzij op het openbare elektriciteitsnet (alleen in de buurt van bebouwing), hetzij op een stroomgenerator (aggregaat) die in het veld wordt opgesteld.

Smeer

Vooraf in het voor- en naseizoen worden nachtvlinders ook gelokt door smeer, een sterk geurend, licht alcoholisch mengsel van zoete bestanddelen. Er zijn diverse recepten in omloop. Smeren wordt vaak gedaan als nevenactiviteit bij lichtvangsten. De lokstof trekt slechts een beperkt vlinderpubliek aan (vooral uilen en spinneruilen), wel vaak soorten die minder goed op licht komen.

Led heeft de toekomst

Technisch gezien heeft de nieuwe Led-Emmer alleen maar voordelen boven een Skinnerval of lamp met laken.

- Kwikdamplampen (ML en HPL) zijn vanwege het giftige kwik in de EU al enkele jaren verboden. Er duiken soms nog partijen op en de lampen kunnen vele jaren meegaan, maar het einde ervan is in zicht zonder dat er een vergelijkbaar alternatief voorhanden lijkt.
- Het violette licht van de Led-Emmer valt veel minder op; het is in de natuur dus minder verstoring en het trekt veel minder aandacht van omwonenden en passanten.
- Het felle licht van kwikdamplampen kan hinderlijk zijn voor de ogen en daaraan schade toebrengen. Dat is met het violette Led licht niet het geval.
- Als stroombron van de Led-Emmer volstaat een kleine powerbank; een kostbaar en zwaar aggregaat en snoeren zijn niet nodig.
- Sommige natuurbeheerders staan het gebruik van een aggregaat in hun gebieden niet toe vanwege (vermeend) brandgevaar.
- De lichte emmer is veel handzamer dan de zware val.

- Het stroomverbruik van de emmer is veel minder groot en het gebruik is dus milieuvriendelijker.
- De kosten voor het vervaardigen van een Led-Emmer zijn lager.

Er valt in de toekomst niet te ontkomen aan overschakeling van kwikdamplampen naar een andere lichtbron. De hamvraag is of de thans gebruikte Led lampjes in combinatie met de emmer een goed alternatief vormen. De Vlinderstichting kon daarover geen concrete gegevens verschaffen. Jurriën van Deijk gaf wel aan dat Led-Emmers vlinders aantrekken uit een (veel) kleiner gebied dan Skinnervallen en dat daardoor de aantallen lager zullen liggen.

Vergelijkend warenonderzoek

In 2019 heb ik een oriënterend onderzoekje gedaan om de verschillende methodes met elkaar te vergelijken. Het leek me namelijk handig om bij goede resultaten Led-Emmers ook in te zetten bij de huidige nachtvlinderkartering van Drenthe. Ik kreeg begin juli een Led-Emmer thuis bezorgd nadat ik me had aangemeld voor een nieuw meetpunt. Mijn onderzoekje speelde zich af in 15 vangnachten tussen 8 juli en 14 oktober 2019. In 12 nachten werd als aanvullende methode ook met smeer gewerkt. Ik bespreek hier uitsluitend de resultaten voor macro-nachtvlinders.

Mijn meetpunt is uitgezet in mijn eigen natuurgebied Schepping (zie voor informatie de website <http://schepping.org>). Dat wordt dus bemonsterd door een Led-Emmer met tussenpozen de hele nacht op een vast punt neer te zetten. In genoemde periode is dat in vijf nachten gebeurd. Tegelijk stond daar onder nage-noeg identieke omstandigheden een Skinnerval met laken opgesteld op circa 50 meter van de emmer, met de aanname dat de lichtbronnen dan niet met elkaar concurreren. In het begin van de nacht werd drie tot vier keer genoteerd welke nachtvlinders buiten de val en de emmer op het laken zaten. Voor de vergelijkbaarheid werd de emmer op een laken geplaatst. De volgende ochtend werden val en emmer geleegd. De inhoud van beide vlinderfuiken werd apart genoteerd, ook apart van de vlinders die eerder die nacht op de lakens waren gezien.

Daarnaast zijn de Led-Emmer en een Skinnerval naast elkaar gebruikt tijdens tien bezoeken aan verschillende natuurterreinen in Drenthe die onderzocht werden in het kader van het atlasproject. Met dat doel voor ogen is onze vraagstelling om op een zo efficiënt mogelijke manier zoveel mogelijk soorten 'aan het licht brengen'. De methode is vergelijkbaar met de hierboven beschreven opzet bij het meetpunt, maar verschilt in detail doordat de lakens tijdens de nacht vaker en gedurende een langere periode werden geteld.

Tabel 1: Vergelijking tussen aantallen *soorten* nachtvlinders in een Skinnerval met laken, in een Led-Emmer met laken, en op smeer tijdens 15 vangnachten.

Datum 2019	Aantal soorten		Percentage emmer/val	Aantal soorten		Aantal soorten	
	Skinnerval	Led-Emmer		alleen val	alleen emmer	smeer	alleen smeer
Punt van het meetnet (Beilen, Schepping)							
8 juli	15	6	40	11	2	–	–
21 juli	32	3	9	30	1	4	2
30 juli	43	5	12	39	1	–	–
22 sep	16	1	6	15	0	2	1
14 okt	7	2	29	5	1	–	–
Gem.	22,6	3,4	19,2	20,0	1,0	3,0	1,5
Overige locaties							
12 juli	24	3	12	22	1	6	6
15 juli	38	5	13	35	2	3	2
19 juli	46	22	48	35	11	10	8
23 juli	51	5	10	47	1	4	3
25 juli	60	20	33	44	4	7	7
26 juli	35	15	43	28	8	7	5
29 juli	49	11	23	41	3	4	1
22 aug	32	2	6	30	0	6	0
24 aug	41	13	31	30	2	3	1
24 sep	6	1	17	5	0	1	1
Gem.	38,2	9,9	24,0	31,7	3,2	5,1	3,4

Resultaten van verschillende vangtechnieken

In tabel 1 geef ik een samenvatting van de resultaten in de 15 vangnachten voor het totaal aantal soorten nachtvlinders bij

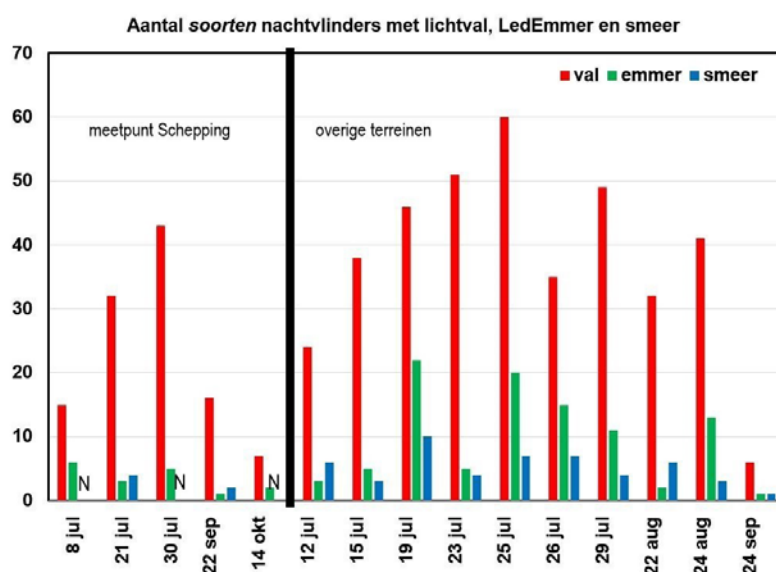
1. de combinatie van een Skinnerval met daarachter een laken,
2. een Led-Emmer die op een laken was geplaatst en
3. van smeer op vier of vijf bomen. De belangrijkste gegevens zijn samengevat in figuur 2.

Op het vaste meetpunt werden per vangnacht gemiddeld 23 soorten in en nabij de val en laken vastgesteld en 3,4 soorten in de Led-Emmer. In de andere gebieden waren dat respectievelijk 38 en 10 soorten. In en bij een Led-Emmer worden dus veel minder soorten aangetroffen dan in en bij een Skinnerval, gemiddeld zo'n 20%. Opmerkelijk is de enorme variatie in dat percentage, van 6% op 22 augustus en 22 september tot 48% op 19 juli.

In tabel 1 is per datum ook aangegeven hoeveel soorten *uitsluitend* in en bij de val zijn aangetroffen en hoeveel soorten *uitsluitend* in of bij de Led-Emmer. Dat geeft een indicatie voor de aanvullende waarde van een Led-Emmer bij nachtvlinderinventarisaties met een Skinnerval. Uit de resultaten blijkt dat in een Led-Emmer overwegend dezelfde soorten

terecht komen als in een Skinnerval. In 70% van de gevallen leverde de emmer 0-2 extra soorten op. Er zijn twee uitschieters waarbij een Led-Emmer 8 of 11 soorten toevoegt aan het totaal in de Skinnerval op dezelfde plek.

Op smeer werden per vangnacht gemiddeld vijf soorten waargenomen, veel minder dan in en bij de Skinnerval en ook minder dan in en bij de Led-Emmer.

Figuur 2: Het aantal *soorten* macronachtvlinders in verschillende vangnachten, waargenomen met verschillende technieken: Skinnerval (rood), Led-Emmer (groen), op smeer (blauw). Op data met een N is er niet met smeer gewerkt.

Het gemiddelde aantal soorten dat alleen op smeer is aangetroffen, is nagenoeg gelijk aan het aantal exclusieve soorten in Led-Emmers. Dit bevestigt het bestaande beeld dat veel vlinders die graag op smeer komen minder tot licht worden aangetrokken. Dat geldt kennelijk zowel voor licht van kwikdamlampen als van Led-lampjes. Voorbeelden van smeerliefhebbers zijn de Piramidevlinder, het Roesje en het Karmozijnrood en Rood weeskind.

Naast het aantal *soorten* is ook het aantal waargenomen *exemplaren* van belang voor de evaluatie van verschillende vangtechnieken (tabel 2 en figuur 3), wederom voor vlinders in een Skinnerval en op het daarbij geplaatste laken, voor een Led-Emmer met een laken en voor smeer. De verschillen tussen de methodes zijn nog wat markanter dan bij de hierboven besproken soortenaantallen. Het aantal vlinders in en bij een Led-Emmer bedraagt gemiddeld ongeveer 17% van het aantal in en bij een Skinnerval, met een maximum van 46%. Het aantal exemplaren dat waargenomen is op smeer ligt in dezelfde orde van grootte als bij de Led-Emmer.

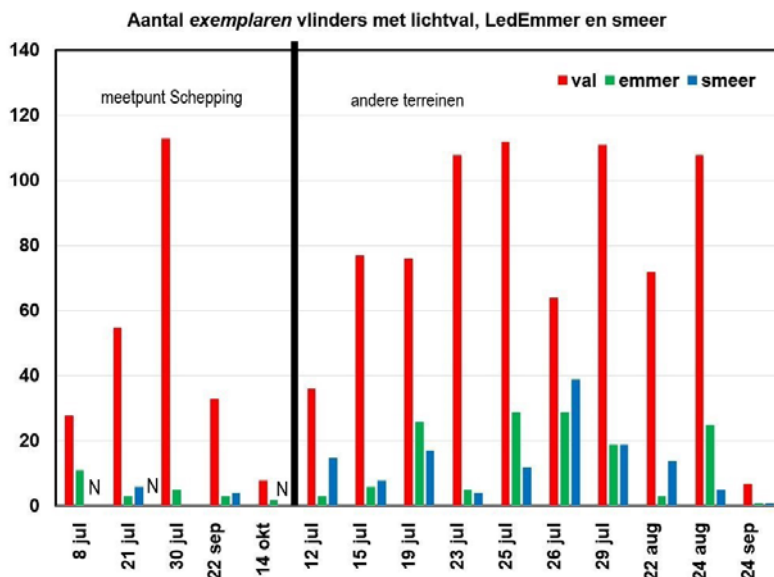
Wie komt er echt in mijn hokje?

Bij het nachtvlindermeetnet is het de bedoeling dat een Led-Emmer op een meetpunt de hele nacht blijft staan en de volgende ochtend bij daglicht wordt geleegd. Je zet dan dus een emmer ergens neer, zonder laken, en ziet dan achteraf wat er 's nachts in beland is. Die techniek wordt ook bij Skinnervallen gebruikt, want het vergt aanmerkelijk minder van je kostbare nachtrust. De waarnemingen met vallen en emmers in Schepping vormen in feite een tussenvorm van inventariseren met en zonder laken, want daar heb ik alleen vroeg in de nacht enkele malen het laken geïnspecteerd, later niet meer.

De resultaten wat betreft het aantal nachtvlinders *in* de val en *in* de emmer (dus zonder laken) zijn samengevat in tabel 3. Hieruit blijkt dat tijdens de tien vangnachten op diverse locaties gemiddeld slechts de helft van de bij licht waargenomen soorten uiteindelijk in de Skinnerval belandt. Voor de Led-Emmer ligt dat percentage maar weinig hoger. Dat betekent dat de andere helft van de soorten zich alleen op het laken laat zien of soms op andere plekken binnen de lichtcirkel.

Tabel 2: Vergelijking tussen aantallen *exemplaren* nachtvlinders in een Skinnerval met laken, in een Led-Emmer met laken, en op smeer tijdens 15 vangnachten.

Datum 2019	Aantal exemplaren				
	Skinnerval	Led-Emmer	Percentage emmer/val	smeer	Percentage smeer/val
Punt van het meetnet (Beilen, Schepping)					
8 juli	28	11	39	–	
21 juli	55	3	5	6	11
30 juli	113	5	4	–	
22 sep	33	3	9	4	12
14 okt	8	2	25	–	
Gem.	47,4	4,8	16,4	5,0	11,5
Overige locaties					
12 juli	36	3	8	15	42
15 juli	77	6	8	8	10
19 juli	76	26	34	17	22
23 juli	108	5	5	4	4
25 juli	112	29	26	12	11
26 juli	64	29	46	39	61
29 juli	111	19	17	19	17
22 aug	72	3	4	14	19
24 aug	108	25	23	5	5
24 sep	7	1	14	1	14
Gem.	77,1	14,6	18,5	13,4	20,5

Figuur 3: Het aantal *exemplaren* macronachtvlinders in verschillende vangnachten, waargenomen met verschillende technieken: Skinnerval (rood), Led-Emmer (groen), op smeer (blauw). Op data met een N is er niet met smeer gewerkt.

Dit resultaat was voor mij verrassend. Ik had vooraf gedacht dat de grote meerderheid van alle soorten in een vangnacht wel in de val zou belanden. Opmerkelijk is wederom de grote variatie in het aandeel van alle waargenomen

soorten dat per nacht in een val komt. Het loopt uiteen van 21% tot 71% voor de Skinnerval en van 0 tot 100% voor de Led-Emmer.

In een Led-Emmer belandt gemiddeld een kwart van het aantal soorten dat na een vangnacht in een Skinnerval zit. Het aantal extra soorten ten opzicht van een Skinnerval is beperkt, in tweederde van de gevallen maximaal 2 soorten. Het aantal vlinders in de Led-Emmer is gemiddeld 20% van het aantal in de Skinnerval (tabel 3).

Op het meetpunt in Schepping ligt het percentage soorten dat in de Skinnerval en Led-Emmer belandt veel hoger dan in de andere terreinen, gemiddeld rond de 75%. Hetzelfde geldt voor het aantal exemplaren. Dat is te verklaren doordat in de andere terreinen de omgeving van de val, inclusief laken, slechts enkele keren aan het begin van de nacht wordt geïnspecteerd en later niet meer. Daardoor is dus een aantal soorten op het laken gemist die later in de nacht vliegen.

Je kunt je afvragen of de hier gemaakte vergelijking wel helemaal zuiver is. Het is immers mogelijk dat bij afwezigheid van een laken meer soorten uiteindelijk in de val zullen belanden. Dat zal wellicht enig effect hebben, maar het strookt niet met onze veldervaring. Veel soorten hebben de neiging om rond de val neer te strijken en daarna rustig te blijven zitten, vaak dus op het laken. Dat geldt met name voor veel spanners, maar ook voor bijvoorbeeld voor Donsvlinder, Nachtpauwoog en Hopwortelboorder.

Is er ook een effect op soortniveau?

Voor een evaluatie van de waarnemingsmethodes is het uiteraard ook van belang om te weten of Led-licht andere soorten aantrekt dan een kwikdamplamp. Daarom is voor 38 soorten, waarvan in totaal tenminste 10 exemplaren zijn waargenomen, nagegaan hoe de verdeling is van het aantal individuen over de Led-Emmer (inclusief omgeving), Skinnerval (inclusief laken) en smeer (tabel 4). De resultaten zijn voorlopig, want ze zijn gebaseerd op een betrekkelijk klein aantal waarnemingen.

Alle geselecteerde soorten zijn in of bij de Skinnerval gezien en alle soorten werden daar in hogere aantallen gezien dan in of bij de Led-Emmer. Er lijkt geen fundamenteel verschil te bestaan in vlinders die op licht van een kwikdamplamp of op Led-licht afkomen. In de Led-Emmer zijn vier soorten helemaal niet waargenomen die wel in de Skinnerval zaten, maar dat is niet zo vreemd gezien het veel lagere aantal vlinders dat door die lichtbron wordt aangetrokken. Ik betwijfelde aanvankelijk of grote vlinders in de Led-Emmer zouden kunnen komen vanwege de kleine opening van de trechter. Die vrees bleek ongegrond. Diverse grote vlinders werden in de emmer aangetroffen, zoals Hageheld, Populierenpijlstaart en Groot avondrood.

Op detailniveau lijken er wel verschillen te bestaan in aantrekkingskracht tussen de lichtbronnen. Van zes soorten is 30% of meer van de exemplaren waar-

Tabel 3: Aantallen soorten en aantallen vlinders in een Skinnerval met kwikdamplicht en een Led-Emmer aan het einde van 15 vangnachten. Tussen haken het percentage van het totaal aantal soorten, inclusief waarnemingen op het laken.

Datum 2019	Aantal soorten		Aantal vlinders					
	Skinnerval	Led-Emmer	Percentage emmer/val	alleen val	alleen emmer	Skinnerval	Led-Emmer	Percentage emmer/val
Punt van het meetnet (Beilen, Schepping)								
8 juli	12 (80%)	5 (83%)	42%	9	2	20 (71%)	8 (73%)	40%
21 juli	21 (66%)	2 (67%)	10%	20	1	37 (67%)	2 (67%)	5%
30 juli	33 (77%)	3 (60%)	9%	31	1	79 (70%)	3 (60%)	4%
22 sep	15 (97%)	1 (100%)	7%	14	0	25 (76%)	3 (100%)	9%
14 okt	5 (71%)	1 (50%)	20%	5	1	6 (75%)	1 (50%)	17%
Gem.	17,2 (78%)	2,4 (72%)	18%	15,8	1,0	33,4 (72%)	3,4 (70%)	10%
Overige locaties								
12 juli	5 (21%)	2 (67%)	40%	5	2	7 (19%)	2 (67%)	29%
15 juli	19 (50%)	3 (60%)	18%	17	1	29 (38%)	3 (50%)	10%
19 juli	27 (59%)	11 (50%)	41%	22	6	44 (58%)	11 (42%)	25%
23 juli	36 (71%)	4 (80%)	11%	34	2	80 (74%)	4 (80%)	5%
25 juli	30 (50%)	11 (55%)	27%	27	8	44 (39%)	15 (51%)	34%
26 juli	19 (54%)	9 (60%)	47%	15	5	27 (42%)	14 (48%)	46%
29 juli	24 (49%)	3 (27%)	13%	23	2	48 (43%)	5 (26%)	17%
22 aug	12 (38%)	2 (100%)	17%	10	0	29 (40%)	2 (67%)	8%
24 aug	24 (59%)	11 (85%)	46%	16	3	58 (54%)	18 (75%)	23%
24 sep	3 (50%)	0 (0%)	0%	3	0	3 (43%)	0 (0%)	0%
Gem.	19,9 (50%)	5,6 (58%)	28%	17,2	2,7	36,9 (45%)	7,4 (51%)	20%

Tabel 4: Verdeling van waargenomen exemplaren van 38 soorten nachtvlinders over Skinnerval, Led-Emmer en smeer.

Soort	Totaal aantal	Led-Emmer %	Skinnerval %	Smeer %
Muisbeertje	17	41	53	6
Gerande spanner	10	40	60	0
Glad beertje	16	37	63	0
Gewone bandspanner	11	36	64	0
Grijze stipspanner	44	30	70	0
Streepkokerbeertje	37	30	70	0
Zuidelijke stofuil	12	25	67	8
Morpheusstofuil	10	20	80	0
Donkere marmeruil	11	18	82	0
Wapendrager	11	18	82	0
Putu-uil	11	18	82	0
Donsvlinder	12	17	83	0
Gerimpelde spanner	24	17	83	0
Lievelling	12	17	83	0
Roestuil	12	17	67	17
Gele eenstaart	14	14	86	0
Klaverblaadje	25	12	88	0
Huismoeder	91	12	54	34
Gewone spikkelspanner	19	11	89	0
Kroonvoeltje	10	10	90	0
Spurrie-uil	10	10	90	0
Groot avondrood	15	9	91	0
Kleine beer	43	9	91	0
Peper-en-zoutvlinder	11	9	91	0
Gestippelde oogspanner	12	8	92	0
Graswortelvlinder	12	8	18	75
Zwarte c-uil	15	7	93	0
Bonte grasuil	15	7	93	0
Eikenprocessierups	36	6	94	0
Donker klaverblaadje	18	6	94	0
Stompvleugelgrasuil	16	6	94	0
Hyena	70	6	63	31
Haarbos	21	5	90	5
Hazelaaruil	23	4	96	0
Berkeneenstaart	13	0	100	0
Vlekuil spec	16	0	100	0
Karmozijnrood weeskind	13	0	23	77
Piramidevlinder	23	0	4	96

genomen bij of in de Led-Emmer. Het is opvallend dat drie daarvan beertjes zijn. Kennelijk werkt Led-licht relatief goed voor deze groep. De andere drie soorten in de top van de Led-Emmer zijn spanners. Bij de zes soorten waarvan 5% of minder van de exemplaren is waargenomen bij of in de Led-Emmer zitten vier uilen, een spinneruil en een eenstaart.

Op smeer zijn negen soorten gezien, waaronder zeven uilen en twee spinneruilen. Drie soorten hebben een uitgesproken voorkeur voor dit lokmiddel: Piramidevlinder, Karmozijnrood weeskind en Graswortelvlinder. Ze kwamen slechts incidenteel op licht af.

Conclusies

Uit dit oriënterende methodische onderzoek kunnen alleen voorlopige conclusies worden getrokken. Allereerst lijken kwikdamplampen vooralsnog onmisbaar bij inventarisaties van terreinen en een provinciale kartering met als doel om in een nacht zoveel mogelijk soorten te vangen, zoals de ambitie is van het Drentse atlasproject. De Led-Emmer vormt in de huidige uitvoering geen bruikbaar alternatief voor de traditionele Skinnerval met kwikdamplamp omdat er veel minder vlinders mee worden gevangen. Er zullen heel

Kleine beervlinders, zoals het Muisbeertje, lijken relatief goed af te komen op het licht van de Led-Emmer (Foto Eef Arnolds).

wat (5-10) emmers in een terrein nodig zijn om in een vangnacht een vergelijkbare aantal soorten en exemplaren vast te stellen als met één Skinnerval. Gebruikt in combinatie met een Skinnerval kan met een Led-Emmer een beperkt aantal soorten aan de terreinlijst worden toegevoegd. Benadrukt moet worden dat de Led-Emmer ook niet voor terreininventarisaties ontworpen is, maar voor een meetnet.

Een andere belangrijke conclusie is dat van de nachtvlinders die tot licht worden aangetrokken ongeveer de helft van de soorten en individuen niet in de val of Led-Emmer komt, maar in de omgeving daarvan blijft hangen. Een wit laken is in beide gevallen een zinvol hulpmiddel om deze groep alsnog 'aan het licht te brengen'. De kans om een rondvliegende vlinder in een val te krijgen verschilt van soort tot soort. De meest volledige – maar ook meest vermoeiende – methode om nachtvlinders te inventariseren is dus om een vangnacht actief door te brengen bij een of meer Skinner vallen met lakens.

Smeer is een nuttige aanvullende methode op licht. Een beperkt aantal uilen en spinneruilen laat zich op smeer veel vaker zien dan op het laken of in de val. De methode wordt vooral gepropageerd in het voorjaar en de herfst, maar kan ook in de zomer zinvol zijn.

De Led-Emmer is ontworpen als alternatief voor de Skinnerval in het nachtvlindermeetnet. Voor een meetnet is niet een maximaal aantal soorten het doel, maar een betrouwbare standaardmethode om nachtvlinders op vaste punten te tellen. Daarvoor is de Led-Emmer in principe geschikt. Het is mijns inziens echter

ook van belang dat met de apparatuur een representatieve steekproef wordt bemonsterd van de lokale nachtvlinderpopulatie. Op het door mij gekozen nieuwe meetpunt bedraagt het aantal soorten en individuen bij en in de Led-Emmer slechts een fractie van het aantal nachtvlinders dat met een Skinnerval wordt waargenomen. Er is bovendien geen logisch verband tussen de aantallen die per nacht met deze twee methodes worden waargenomen. Is er dan wel sprake van een representatieve steekproef? In ieder geval zullen er bij zulke lage aantallen vlinders veel meer meetpunten nodig zijn om statistisch significante resultaten te bereiken. En het zal ook meer jaren vergen voordat het zo ver is. Wellicht kun je het effect van vervanging van een Skinnerval door een Led-Emmer op de resultaten bij het nachtvlindermeetnet vergelijken met het inkorten van een route bij het dagvlindermeetnet van 100 naar 15 meter.

Intussen staan de technische ontwikkelingen niet stil. Misschien is het mogelijk om met Led-verlichting een stralingsniveau te bereiken dat net zo effectief is als de huidige kwikdamplampen. Dat zou voor terreininventarisaties een uitkomst zijn. Voor technisch aangelegde vlinderaars ligt hier een hele uitdaging. Voor het vlindermeetnet is een groot bereik van een lamp van minder belang omdat men daarbij juist streeft naar het registreren van nachtvlinders die in een beperkt gebied vliegen (meded. J. van Deijk). Ook blacklightlampen zouden wellicht een alternatief kunnen bieden. Ze staan met een energieverbruik van circa 20 watt momenteel in tussen kwikdamplampen en Led-lampen.

Het Karmozijnrood weeskind wordt voornamelijk op smeer waargenomen, veel minder op licht. Hier samen met twee Huismoeders en een Halmrupsvlinder aan de rand van een smeerplek op een boomstam (Foto Eef Arnolds).

Hoe vlogen de dagvlinders in Drenthe in 2016 t/m 2019?

Ben Hoentjen

Voor de najaarsbijeenkomst van 2019 hebben Stefan Pronk en ik de Drentse dagvlinderwaarnemingen in de periode 2016 t/m 29 oktober 2019, opgenomen in de NDFF (Nationale Databank Flora en Fauna), op een rijtje gezet. De presentatie daarvan is te vinden op www.vlinderwerkgroepdrenthe.nl. Voor 2019 bevatte het bestand van de NDFF toen 35 926 gevalideerde dagvlindermeldingen uit Drenthe.

Omdat er tot 6 maart 2020 nog bijna 4000 waarnemingen voor dat jaar zijn bijgekomen, zijn de in november gepresenteerde resultaten voor 2019 geactualiseerd. Echter, regelmatig worden oudere gegevens aan de NDFF toegevoegd. Daardoor is ook voor vrijwel alle soorten het aantal waarnemingen voor 2018 – soms flink – hoger dan weergegeven in het voorlopige overzicht voor dat jaar in de eerste Roep'n&Botterklipp'n, voorjaar 2019 (Hoentjen, 2019). Bovendien zijn er over de jaren 2016–2019 ook nog niet ingevoerde Drentse gegevens in boekjes van vrijwilligers van de Vlinderwerkgroep Drenthe.

2019: 39 915 waarnemingen van 49 soorten

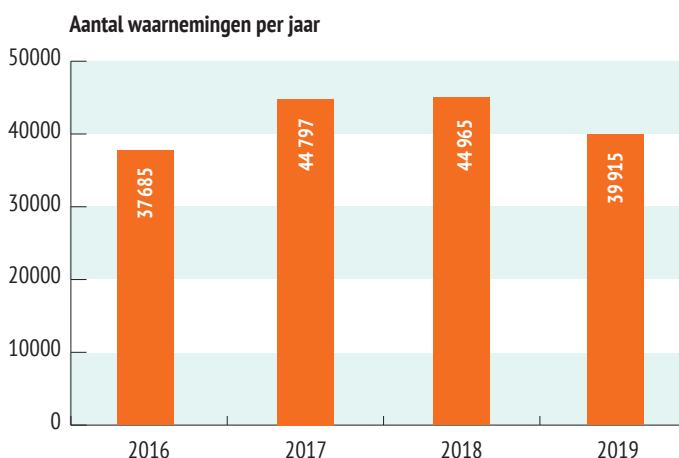
In totaal zitten nu voor 2019 39 915 goedgekeurde Drentse dagvlinderwaarnemingen in de NDFF (figuur 1). De meeste daarvan (bijna 90%) zijn op de waarnemingsplek ingevoerde puntgegevens. Meer dan driekwart (78%) is afkomstig van waarnemers die hun gegevens op waarneming.nl invoeren (figuur 2).

Net als in voorgaande jaren werden ook in 2019 alle voor Drenthe bekende 37 standvlinders vastgesteld. Bij de aanvullende waarnemingen was er ook nog één van een **Rouwmantel**, zodat het aantal waargenomen soorten voor 2019 uit komt op 49 (figuur 3).

Aantal waarnemingen per soort in de periode 2016–2019

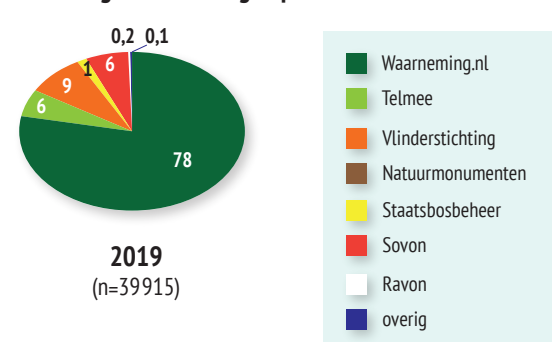
Per soortgroep, zoals aangehouden in *Dagvlinders in Drenthe 2007–2016* (Dijkstra e.a., 2016) is voor elke soort het jaarlijkse aantal waarnemingen in de periode 2016 t/m 2019 in een tabelletje gezet.

Als heel globale indicatie voor een al dan niet goed vliegjaar voor de betreffende soort is ook steeds het procentuele aandeel van het aantal meldingen van die soort op het totaal aantal meldingen van dat jaar berekend. Hoewel daarbij heel wat kanttekeningen zijn te plaatsen, blijkt deze relatieve waarnemingsfrequentie voor de meeste soorten redelijk goed overeen te komen met ieders veldervaring en de trend uit gedegen monitoringsprojecten zoals het NEM-Vlindermeetnet.

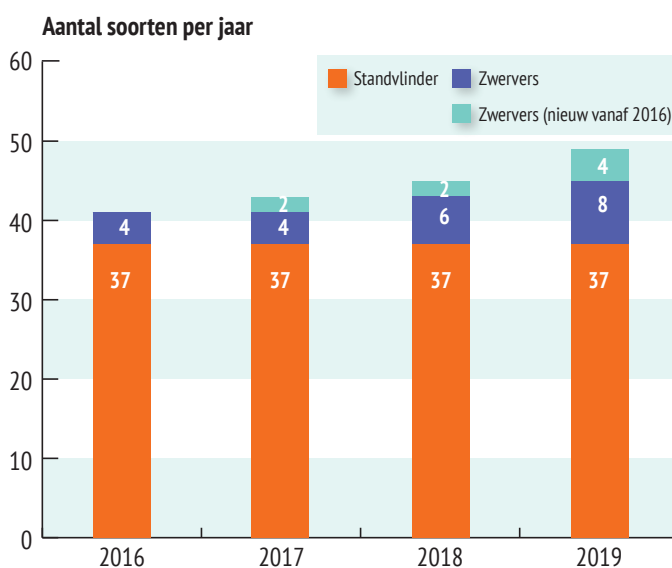

Figuur 1: Het aantal goedgekeurde Drentse dagvlinderwaarnemingen per jaar in de NDFF in de periode 2016 t/m 2019 (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

Percentage waarnemingen per bron

Figuur 2: Herkomst van de voor 2019 in de NDFF opgenomen Drentse dagvlinderwaarnemingen (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

Figuur 3: Het aantal waargenomen standvlinders en zwervers in Drenthe in de periode 2016 t/m 2019 (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

In de tabellen 1 t/m 5 zijn soorten *groen* gemarkeerd bij een duidelijk toegenomen relatieve waarnemingsfrequentie, *rood* als er sprake is van een veel lagere waarde.

Hoewel er voor enkele soorten een duidelijke relatie is met de droogte in 2018 en 2019, bijvoorbeeld voor de heide- en veenvlinders, of een invasiejaar (**Distelvlinder**) is voor veel soorten zo'n plausibele verklaring voor de lagere dan wel hogere waarde niet te geven.

Dagvlinders van bossen, houtwallen en landschappelijke beplantingen (tabel 1)

Citroenvlinders werden in 2019 opmerkelijk vaak gemeld, de **Eikenpage** duidelijk veel minder dan in de beide voorafgaande jaren. Dat geldt ook voor de **Grote weerschijnvlinder**. De meldingen van de **Sleedoornpage** betreffen vrijwel uitsluitend eitjesvondsten.

Dagvlinders van hoogveen, vennen en veentjes (tabel 2)

Door de ernstige droogte waren 2018 en 2019 zware jaren voor de veenvlinders.

Hoewel er in 2019 ongeveer 70 exemplaren van het **Veenbesblauwtje** zijn geteld (mond. med. Pauline Arends) waren deze telgegevens op 6 maart nog niet in de NDFF opgenomen.

De **Veenbesparelmoervlinder** is mogelijk verdwenen in de boswachterijen Sleen en Grolloo.

Omdat er in 2018 en 2019 geen gebiedsdekkende tellingen zijn uitgevoerd in de vliegtijdperk is het aantal meldingen van het **Veenhooibeestje** in deze jaren beduidend lager dan in 2017. De soort lijkt iets minder kwetsbaar dan de beide andere veenvlinders (Norda, 2019).

Tabel 1: Het aantal waarnemingen van **dagvlinders van bossen, houtwallen en landschappelijke beplantingen** in Drenthe per jaar in de periode 2016 t/m 2019.

Tevens is tussen haakjes per soort het procentueel aandeel in het totaal aantal jaarwaarnemingen aangegeven. Voorbeeld: voor het Bont zandoogje is deze relatieve waarnemingsfrequentie $2295/39\,915 = 5,7\%$ (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

Soort	2016	2017	2018	2019
Bont zandoogje	2481 (6,6)	1986 (4,4)	2416 (5,4)	2295 (5,7)
Boomblauwtje	1028 (2,7)	770 (1,7)	1239 (2,8)	860 (2,2)
Citroenvlinder	3160 (8,4)	3258 (7,3)	2905 (6,5)	4084 (10,2)
Eikenpage	237 (0,6)	573 (1,3)	868 (1,9)	271 (0,7)
Geelsprietdikkopje	(0)	4 (0,0)	22 (0,0)	18 (0,0)
Grote weerschijnvlinder	8 (0,0)	43 (0,1)	52 (0,1)	19 (0,0)
Sleedoornpage	32 (0,1)	23 (0,1)	55 (0,1)	35 (0,1)

Veel waarnemingen van Citroenvlinders in 2019 (Foto Henk Bosma)

Tabel 2: Het aantal waarnemingen van **dagvlinders van hoogveen, vennen en veentjes** in Drenthe per jaar in de periode 2016 t/m 2019. Tevens is tussen haakjes per soort het procentueel aandeel in het totaal aantal jaarwaarnemingen aangegeven (zie voorbeeld bij tabel 1) (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

Soort	2016	2017	2018	2019
Veenbesblauwtje	33 (0,1)	33 (0,1)	35 (0,1)	+ (?)
Veenbesparelmoervlinder	52 (0,1)	92 (0,2)	64 (0,1)	60 (0,2)
Veenhooibeestje	18 (0,0)	501 (1,1)	50 (0,1)	88 (0,2)

Een rups van het Veenhooibeestje op een stengel van Eenarig wollegras, de waardplant (Foto Pauline Arends).

Dagvlinders van heiden en stuifzanden (tabel 3)

Alle soorten van deze groep hebben een flinke klap te hebben gekregen van de extreme droogte in de afgelopen twee zomers. In sommige heideterreinen, bijvoorbeeld het Nuilerveld, lijkt het doek voor de **Heivlinder** en **Kommavlinder** gevallen (Schuurhuis en Mooi, 2019).

Dagvlinders van graslanden en wegbermen (tabel 4)

Bij de graslandvlinders springen de **Aardbeivlinder** en het **Oranjetipje** er in positieve zin uit, allebei vroeg vliegende soorten. Van echte boerenlandvlinders als het **Bruin zandoogje**, het **Groot dikkopje** en het **Koevinkje** blijft het aantal meldingen veront-rustend afnemen.

Zoals elders in deze nieuwsbrief gemeld (blz.3) zijn van de waarnemingen van de **Argusvlinder** over de hele periode maar twee betrouwbare, met goede foto's gestaafde meldingen overgebleven.

Dagvlinders van stedelijk gebied, erven, tuinen en parken (tabel 5)

In het Distelvlinderjaar 2019 werden er ook relatief veel **Atalanta's** gezien en doorgegeven. Maar waar zijn de **Kleine vossen** en waarom vlogen er zo weinig **Landkaartjes**?

Tabel 3: Het aantal waarnemingen van **dagvlinders van heiden en stuifzanden** in Drenthe per jaar in de periode 2016 t/m 2019. Tevens is tussen haakjes per soort het procentueel aandeel in het totaal aantal jaarwaarnemingen aangegeven (zie voorbeeld bij tabel 1) (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

Soort	2016	2017	2018	2019
Gentiaanblauwtje	111 (0,3)	68 (0,2)	131 (0,3)	90 (0,2)
Groentje	313 (0,8)	517 (1,2)	832 (1,9)	504 (1,3)
Heideblauwtje	1670 (4,4)	3029 (6,8)	4376 (9,7)	1321 (3,3)
Heivlinder	121 (0,3)	123 (0,3)	108 (0,2)	41 (0,1)
Kommavlinder	131 (0,3)	95 (0,2)	142 (0,3)	8 (0,0)

Kommavlinder, Drouwenerzand (Foto Geert de Vries).

Tabel 4: Het aantal waarnemingen van **dagvlinders van graslanden en wegbermen** in Drenthe per jaar in de periode 2016 t/m 2019. Tevens is tussen haakjes per soort het procentueel aandeel in het totaal aantal jaarwaarnemingen aangegeven (zie voorbeeld bij tabel 1) (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

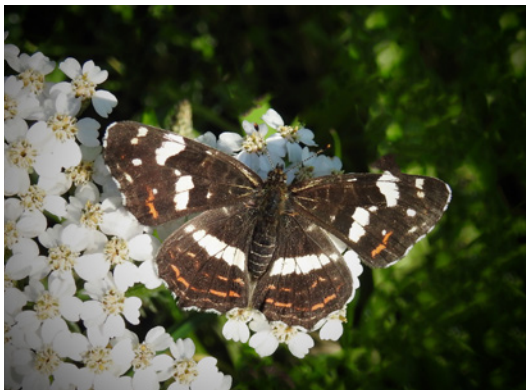
Soort	2016	2017	2018	2019
Aardbeivlinder	196 (0,5)	237 (0,5)	200 (0,4)	473 (1,2)
Argusvlinder	6 (0,0)	5 (0,0)	9 (0,0)	8 (0,0)
Bruin zandoogje	4539 (12,0)	3874 (8,6)	3858 (8,6)	2161 (5,4)
Bruine vuurvlinder	456 (1,2)	379 (0,8)	237 (0,5)	188 (0,5)
Groot dikkopje	1061 (2,8)	2423 (5,4)	1608 (3,6)	783 (2,0)
Hooibeestje	1455 (3,9)	1958 (4,4)	1434 (3,2)	1165 (2,9)
Icarusblauwtje	610 (1,6)	857 (1,9)	788 (1,8)	560 (1,4)
Klein geaderd witje	3698 (9,8)	2665 (5,9)	4735 (10,5)	3211 (8,0)
Kleine vuurvlinder	726 (1,9)	1994 (4,5)	2781 (6,2)	1799 (4,5)
Koevinkje	2401 (6,4)	3364 (7,5)	2276 (5,1)	1502 (3,8)
Oranje zandoogje	1252 (3,3)	1343 (3,0)	999 (2,2)	1008 (2,5)
Oranjetipje	530 (1,4)	662 (1,5)	843 (1,9)	1540 (3,9)
Zilveren maan	44 (0,1)	57 (0,1)	79 (0,2)	105 (0,3)
Zwartspriddikkopje	1776 (4,7)	1055 (2,4)	657 (1,5)	774 (1,9)

Een mannetje van het Bruin zandoogje (Foto Minko van der Veen).

Literatuur

- Dijkstra, A., M. van der Veen, W. Alblas & H. Bosma, 2016: *Dagvlinders in Drenthe*. Vlinderwerkgroep Drenthe
- Hoentjen, B., 2019: Hoe vlogen de vlinders in Drenthe in 2018? Een voorlopig en bescheiden overzicht. *Roep'n&Botterklipp'n, nieuwsbrief Vlinderwerkgroep Drenthe* 29(1): 8 – 12.
- Norda, L., 2019: Door de bomen het veen niet meer zien: soortgericht beheer voor het behoud van de veenvlinders. *Roep'n&Botterklipp'n, nieuwsbrief Vlinderwerkgroep Drenthe* 29(2): 11 – 12.
- Schuurhuis, B. en D. Mooi, 2019: Twee jaar droogte in de Drentse heidegebieden. *Roep'n&Botterklipp'n, nieuwsbrief Vlinderwerkgroep Drenthe* 29(2): 7.

Landkaartje op Duizendblad (Foto Berta Schuurhuis).

Zwervers en dwaalgasten (tabel 6 en 7)

Door zijn jaarlijkse aanwezigheid en aange-
toonde voortplanting kan de **Keizersmantel**
mogelijk al tot de Drentse standvlinders
gerekend worden. Heel laat in het seizoen
voegde Bert Oving nog een soort aan deze
zwerverslijst toe: bij Havelte ontdekte hij
een rafelig **Tijgerblauwtje**.

Van de nieuwe zwervers lijkt het **Scheef-
bloemwitje** een blijvertje te worden. En
wie weet wordt de **Kleine ijsvogelvlinder**
ook wel een jaarlijkse bezoeker van onze
provincie.

In 2019 kwamen ook flink wat Oranje luzernevlinders
Drenthe binnen (Foto Minko van der Veen).

Tabel 5: Het aantal waarnemingen van **dagvlinders van stedelijk gebied, erven, tuinen
en parken** in Drenthe per jaar in de periode 2016 t/m 2019. Tevens is tussen haakjes per
soort het procentueel aandeel in het totaal aantal jaarwaarnemingen aangegeven (zie
voorbeeld bij tabel 1) (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

Soort	2016	2017	2018	2019
Atalanta	1562 (4,1)	3271 (7,3)	1157 (2,6)	2344 (5,9)
Dagpauwoog	2499 (6,6)	2740 (6,1)	2331 (5,2)	2162 (5,4)
Distelvlinder	823 (2,2)	521 (1,2)	661 (1,5)	4990 (12,5)
Gehakkelde aurelia	267 (0,7)	987 (2,2)	508 (1,1)	822 (2,1)
Groot koolwitje	656 (1,7)	827 (1,8)	1756 (3,9)	1014 (2,5)
Klein koolwitje	1636 (4,3)	1433 (3,2)	2572 (5,7)	2504 (6,3)
Kleine vos	854 (2,3)	991 (2,2)	421 (0,9)	364 (0,9)
Landkaartje	1232 (3,3)	2018 (4,5)	1634 (3,6)	597 (1,5)

Tabel 6: Het aantal waarnemingen van **vóór 2016 bekende zwervers en dwaalgasten** in
Drenthe per jaar in de periode 2016 t/m 2019. (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

Soort	2016	2017	2018	2019
Duinparelmoervlinder				
Gele luzernevlinder	1		49	1
Grote vos			2	26
Keizersmantel	2	5	8	14
Kleine parelmoervlinder		3		8
Koninginnenpage	1	2	43	30
Oostelijke vos				
Oranje luzernevlinder	2	4	2	36
Resedawitje			1	
Rouwmantel				1
Spiegeldikkopje				
Tijgerblauwtje				1
Aantal soorten	4	4	6	8

Tabel 7: Het aantal waarnemingen van **na 2015 voor het eerst in Drenthe vastgestelde
zwervers en dwaalgasten** per jaar in de periode 2016 t/m 2019. (Bron: NDFF t/m 5 maart
2020).

Soort	2016	2017	2018	2019
Bruin blauwtje			3	3
Kleine ijsvogelvlinder		1		1
Oranje passiebloemvlinder		1		1
Scheefbloemwitje			15	14
Staartblauwtje		4		
Aantal soorten	0	3	2	4

Dankwoord

Met dank aan Karin Uilhoorn (provincie
Drenthe) voor het aanleveren van de gege-
vens, Rika Rijnberg, ook provincie Drenthe,
voor de hulp bij het bewerken ervan en aan
alle waarnemers die deze waarnemingen in
het veld vastlegden.

In zijn tuin in
Bovensmilde kon Ru
Bijlsma in 2019 ook
een Scheefbloemwitje
verwelkomen (Foto
Ru Bijlsma).

Op stap voor de boerenlandvlinders

Ben Hoentjen, Ru Bijlsma en Stefan Pronk

In *Dagvlinders in Drenthe* (2016, p. 88-89) heeft Minko van der Veen duidelijk in beeld gebracht dat het niet goed gaat met een twaalftal, voorheen heel algemeen in Drenthe voorkomende dagvlinders van graslanden en wegbermen (Van der Veen, 2016). Vooral buiten de natuurgebieden zijn deze boerenlandvlinders ernstig achteruitgegaan.

Zoals bekend heeft dit SOS-boerenlandvlinders via het unaniem aannemen van de zogenaamde boerenlandvlindermotie door Provinciale Staten van Drenthe in juni 2017 geleid tot ambitieuze initiatieven om het beheer van wegbermen, taluds en overhoekjes in het buitengebied ten gunste van de boerenlandvlinders en andere insecten en fauna te verbeteren. In het Drents Beraad overleggen provincie, gemeenten, waterschappen, natuurorganisaties en tal van lokale groepen van boeren, burgers en buitenlui hoe hieraan praktische invulling te geven (www.heeldrenthezoemt.nl).

Voor de Vlinderwerkgroep Drenthe is het volgen van de ontwikkeling van de verspreiding en aantallen van onze boerenlandvlinders al enkele jaren een belangrijk aandachtspunt. Onder het motto Boerenlandvlinders op de kaart! (zie het kader op blz.26) wordt iedereen aangespoord mee te helpen waarnemingen te verzamelen over het voorkomen van de boerenlandvlinders en ook zo veel mogelijk steeds aan te geven hoeveel exemplaren per soort men ziet.

Resultaten tot nu toe

Inmiddels zijn de in de NDFF opgenomen waarnemingen van vier vliegseizoenen sinds het verschijnen van de jongste atlas op een rijtje gezet (tabel 1).

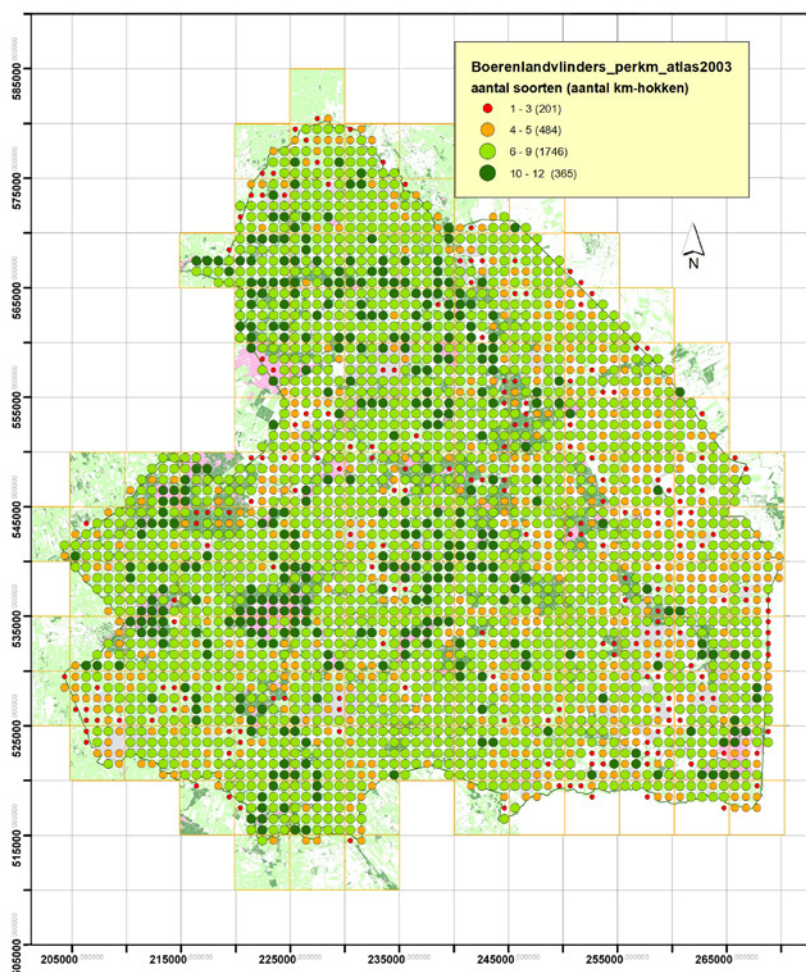
Kijken we naar het aantal km-hokken waarin de soorten in de periode 2016–2019 zijn gezien, dan scoren alleen het Groot dikkopje, de Kleine vuurvler, het Icarusblauwtje en het Hooibeestje 50% of hoger ten opzichte van de atlasperiode 2007–2015.

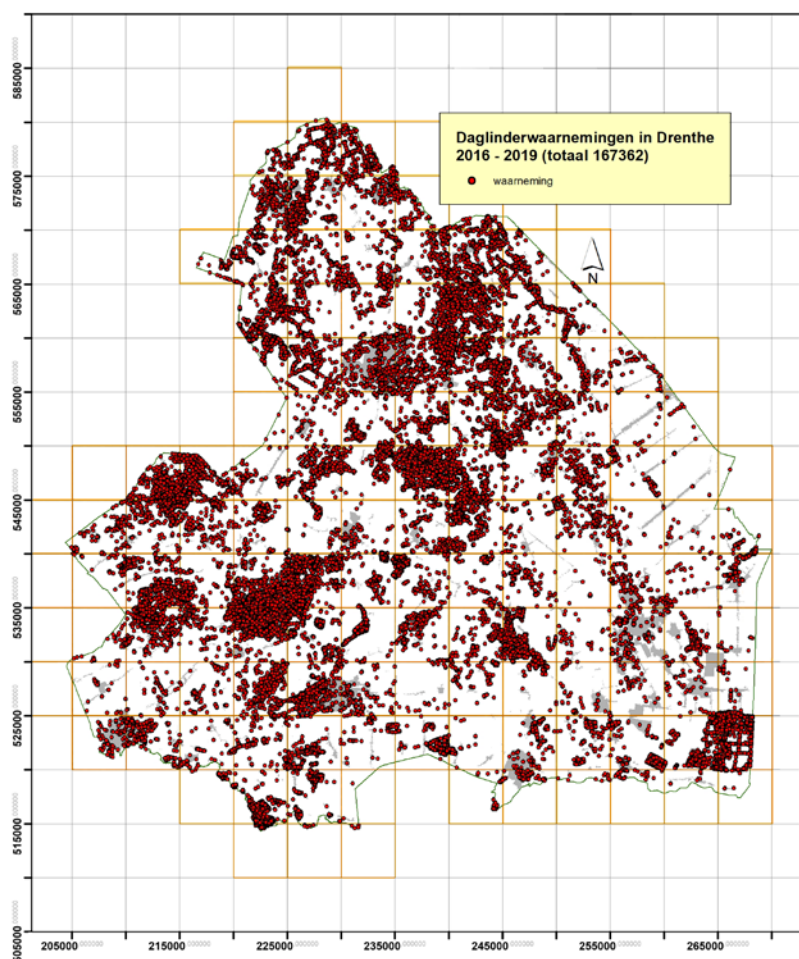
Figuur 1: Het aantal boerenlandvlinders per km-hok in de periode 1990–2001(a) en gemeld in de periode 2016–2019 (b). (Bronnen: (a) Dijkstra e.a. 2003 en (b) NDFF t/m 5 maart 2020).

Tabel 1: Het voorkomen van 12 boerenlandvlinders per km-hok in Drenthe in de perioden 1990–2001 (Dijkstra e.a., 2003), 2007–2015 (Dijkstra e.a., 2016) en 2016–2019 (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

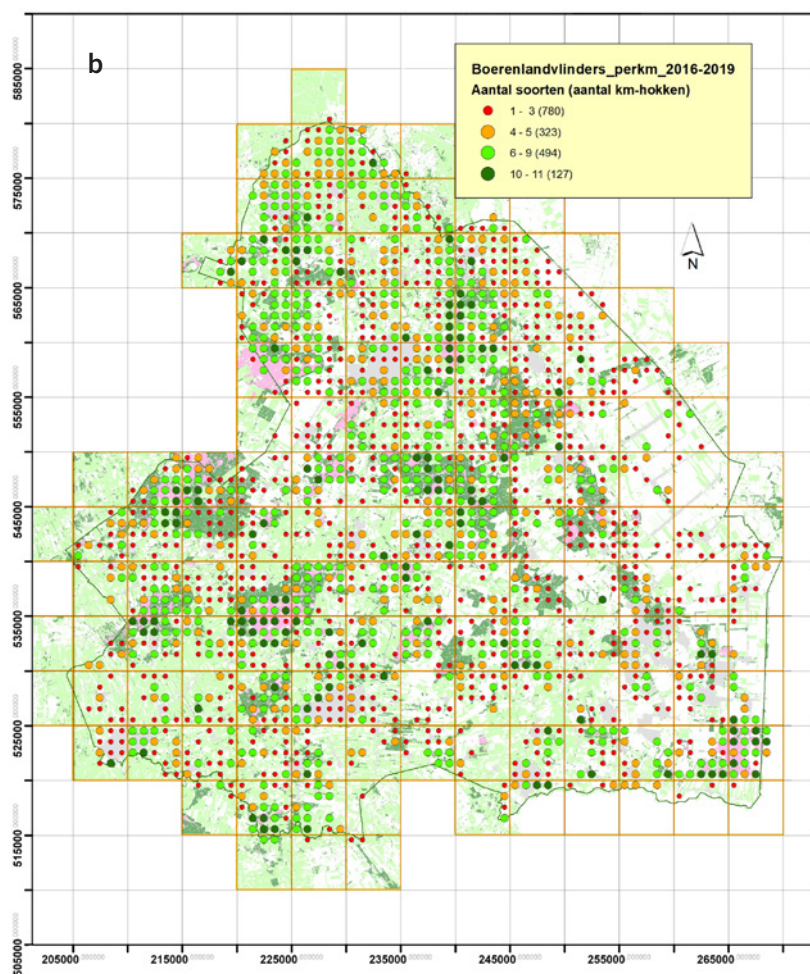
Soort	1990–2001	2007–2015	2016–2019	% t.o.v. Atlas 2016
Zwartspruitdikkopje	2405	1719	623	36
Groot dikkopje	950	1112	639	57
Klein geaderd witje	2619	2432	1093	45
Oranjetipje	868	1506	727	48
Kleine vuurvler	1828	1641	980	60
Bruine vuurvler	749	605	225	37
Icarusblauwtje	257	1058	528	50
Argusvlinder	1481	135	2	1
Koevinkje	2365	2010	897	45
Hooibeestje	966	934	576	62
Oranje zandoogje	2341	1233	478	39
Bruin zandoogje	2498	2085	982	47

a

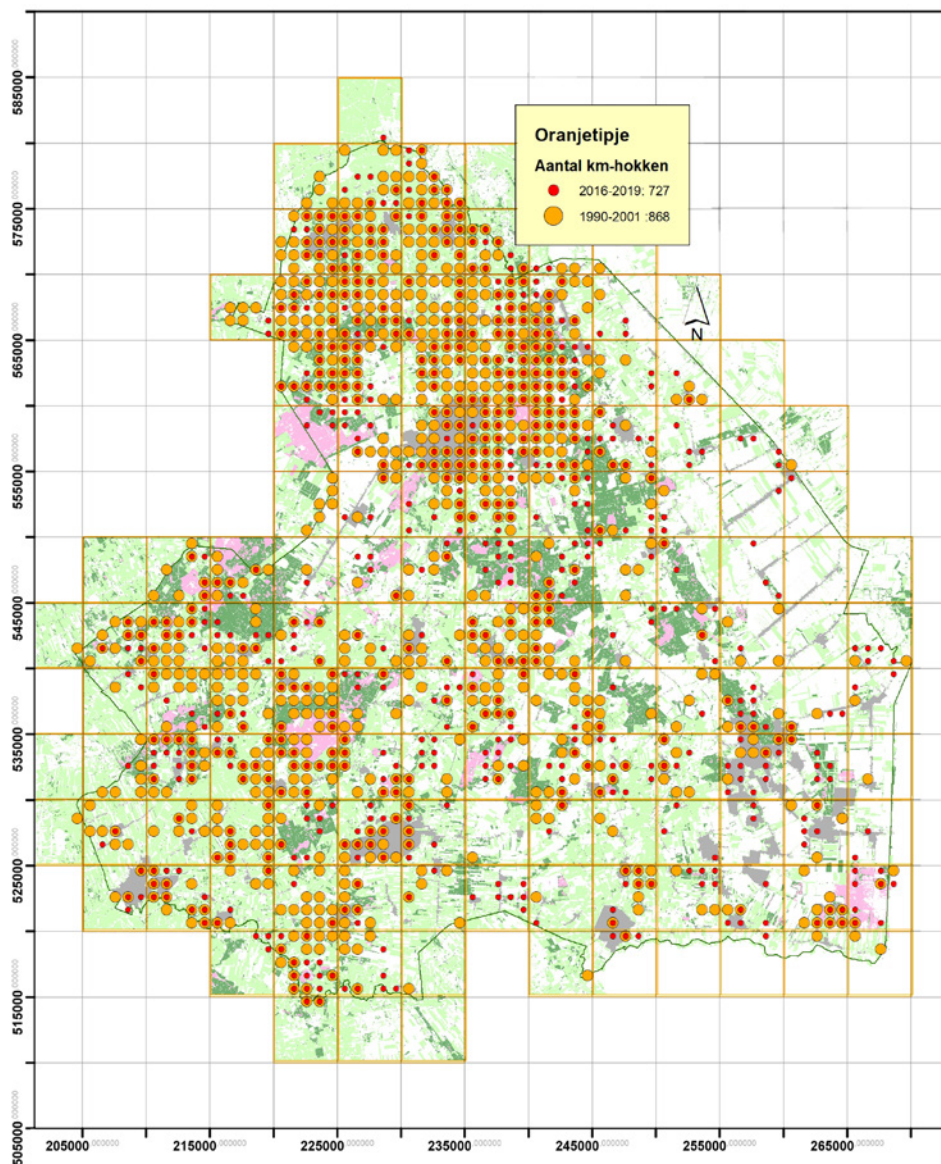

Figuur 2: Alle waarnemingen uit 2016 t/m 2019 op een hoop: in natuurterreinen en stedelijk gebied worden veel vlinderwaarnemingen vastgelegd, (veel te) weinig in het boerenland (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

Natuurlijk is de waarnemingsperiode veel korter, maar het lijkt er ook op dat tot nu toe het agrarisch gebied wat buiten beeld is gebleven. Vergelijken we de verspreiding van de 12 boerenlandvlinders in de periode 2016–2019 (figuur 1a) met die over de periode 1990–2001 (figuur 1b), dan zien we dat de scores in en rond de grote natuurgebieden al redelijk overeenkomen (aantal soorten per km-hok in dezelfde klassen). In het agrarisch gebied zijn de afgelopen vier jaar weinig soorten per km-hok gemeld, maar dat is vrijwel zeker het gevolg is van onvoldoende bezoeken van deze km-hokken in de goede tijd (figuur 2). De tijd zal leren of deze optimistische aanname juist is.

Figuur 3: De verspreiding van het Oranjetipje in Drenthe in de periode 1990–2001 (Dijkstra e.a., 2003) en de meldingen per km-hok in de periode 2016–2019 (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

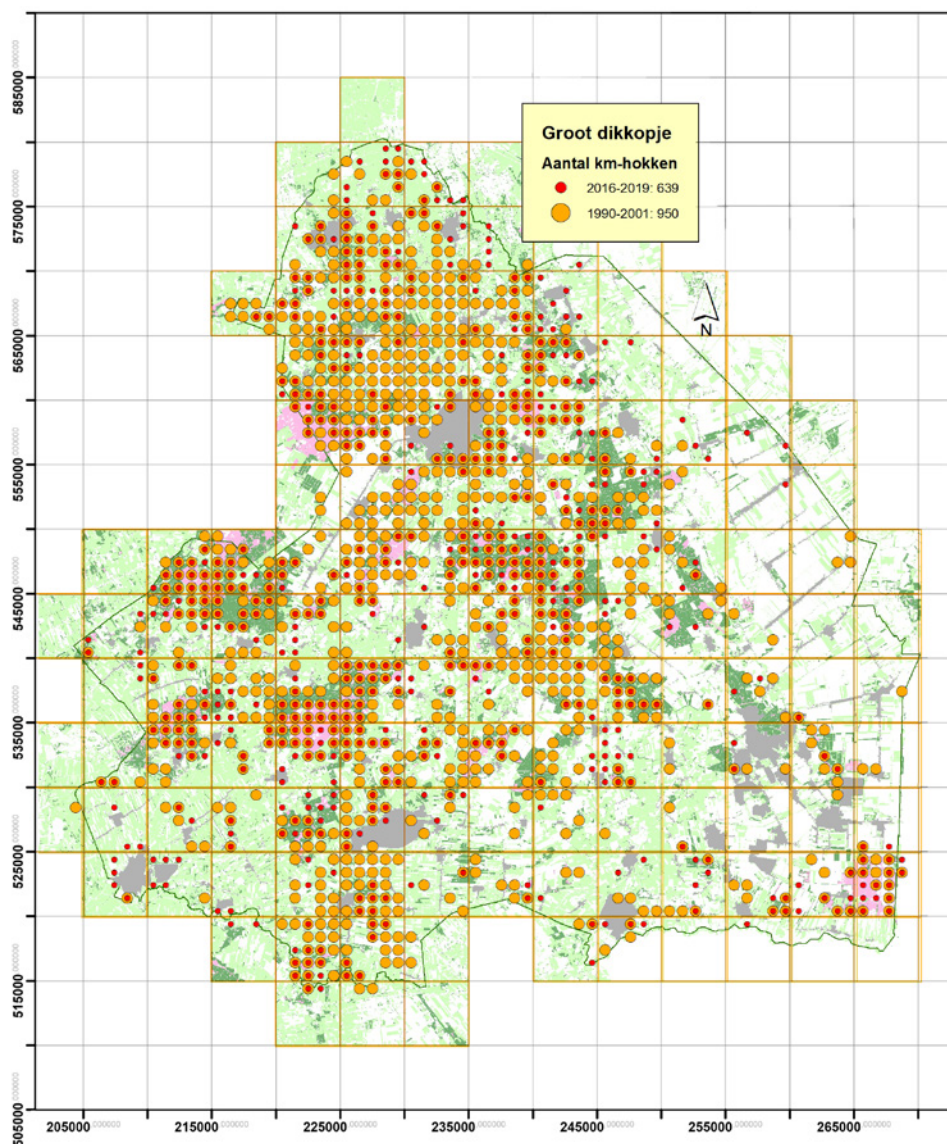
Oranjetipje op Paardenbloem (Foto Wies Vink).

Op stap dus, de eerste soorten vliegen al

Aan de hand van deze kaartjes kun je dus goed aflezen waar in je directe woonomgeving (verder weg mag uiteraard ook!) nog boerenlandvlinders te verwachten zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor het Oranjetipje, dat momenteel nog volop vliegt en ook heel talrijk is (NatureToday 21 april 2020).

Het Klein geaderd witje, de Kleine en de Bruine vuurvlinder kun je ook al tegenkomen, maar daarvoor krijgen we later in het seizoen een herkansing. Vanaf eind mei verschijnen de Icarusblauwtjes en het Hooibeestje. Na de junidip kan je gaan uitkijken naar het Groot dikkopje en het Bruin zandoogje.

Figuur 4: De verspreiding van het Groot dikkopje in Drenthe in de periode 1990–2001 (Dijkstra e.a., 2003) en de meldingen per km-hok in de periode 2016–2019 (Bron: NDFF t/m 5 maart 2020).

Groot dikkopje (Foto Wies Vink).

Liefst ook aantal exemplaren tellen

De meeste waarnemers voeren hun gegevens meteen in het veld in met Waarneming of Telmee. Leg daarbij ook zoveel mogelijk het aantal exemplaren dat je zag vast. Dat maakt je waarneming des te waardevoller. Wie een lijstje per km-hok maakt kan dat bijvoorbeeld doen door per soort te turven. Uiteraard daarbij ook steeds de datum vermelden.

Meer informatie op de website of op te vragen

Op de website van de Vlinderwerk Drenthe vind je meer informatie over het Boerenland-vlinderproject. Daar staan bijvoorbeeld de verspreidingskaartjes uit de meeste recente atlas met de vliegperiodes. Ook zullen we daar in de loop van het seizoen regelmatig nieuwe informatie toevoegen.

Boerenlandvlinders op de kaart!

Inleiding

In het agrarische gebied in Drenthe vinden we verschillende kenmerkende dagvlindersoorten. Het zijn vlinders die zich thuis voelen in bloemrijke graslanden, kruidenrijke bermen, slootkanten en overhoekjes. Ze worden in de volksmond ook wel 'boerenlandvlinders' genoemd. Wie even zoekt, vindt in de zomermaanden al snel een aantal verschillende soorten boerenlandvlinders op een luwe zonnige bloemrijke plek.

Achteruitgang boerenlandvlinders

Helaas lijken veel kenmerkende vlinders van het boerenland achteruit te gaan, zoals ook blijkt uit de resultaten die gepresenteerd zijn in *Dagvlinders in Drenthe*, in 2016 uitgebracht door de Vlinderwerkgroep Drenthe. Het vermoeden bestaat dat ze niet alleen in verspreiding, maar ook in aantallen sterk aan het afnemen zijn. Om de boerenlandvlinders op de korte en lange termijn te kunnen beschermen is het belangrijk om in beeld te hebben waar en ook hoeveel boerenlandvlinders in het agrarisch gebied aanwezig zijn.

Helpt u mee met tellen?

De Vlinderwerkgroep Drenthe roept alle vlinderliefhebbers en geïnteresseerden op om in de zomermaanden boerenlandvlinders te tellen. Doet u ook mee?

Meedoen is simpel! Breng in de periode juni-september één of meerdere bezoeken aan een agrarisch gebied bij u in de buurt of ergens anders in Drenthe. Tijdens een dagelijkse wandel- of fietstocht kan het speuren al beginnen.

Wil je een deelkaartje van je directe woonomgeving van een aantal km-hokken van figuur 1b en/of per km-hok een lijstje van de al bekende soorten, stuur dan een berichtje naar secr@vlinderwerkgroepdrenthe.nl.

Dankwoord

Karin Uilhoorn (provincie Drenthe) leverde de NDFF-gegevens 2016–2019 en Rika Rijnberg (ook provincie Drenthe) maakte die geschikt voor het maken van de hier gepresenteerde kaartjes: heel hartelijk dank daarvoor!

Literatuur

Dijkstra, A.C.J., J. de Vries & B.J. Hoentjen, 2003: *Dagvlinders in Drenthe. Voorkomen en verspreiding 1990–2001*. Uitgeverij PubliQue/Vlinderwerkgroep Drenthe.
Dijkstra, A., M. van der Veen, W. Alblas & H. Bosma, 2016: *Dagvlinders in Drenthe*. Vlinderwerkgroep Drenthe.
Veen, M. v.d., 2016: Boerenlandvlinders. In: Dijkstra, A., M. van der Veen, W. Alblas & H. Bosma, 2016: *Dagvlinders in Drenthe*. Vlinderwerkgroep Drenthe, p. 88–89.
Veling, K., 2020: Weer een topjaar voor het Oranjetipje? NatureToday, 21 april 2020, www.naturetoday.nl/#/nieuws/26903.

In de tabel ziet u, welke dagvlindersoorten we tot de boerenlandvlinders rekenen voor dit onderzoek.

In de komende jaren te volgen boerenlandvlinders

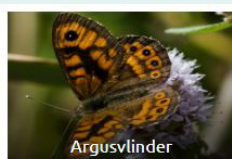
Zwartsprietdikkopje	Icarusblauwtje
Groot dikkopje	Argusvlinder
Klein geaderd witje	Koevinkje
Oranjetipje	Hooibeestje
Bruine vuurvler	Bruin zandoogje
Kleine vuurvler	Oranje zandoogje

Geef waarnemingen door

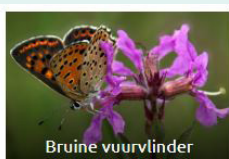
Ziet u één van deze boerenlandvlinders? Markeer of noteer de locatie van de waarneming(en) met het tijdstip en eventuele andere gegevens, zoals het biotoop. Het is vooral ook belangrijk dat u het aantal individuen per soort op de locatie probeert te tellen en invoert/noteert. Voor het digitaal invoeren van waarnemingen kunt u gebruik maken van één de beschikbare apps of websites, zoals waarneming.nl (ObsMap) of telmee.nl.

Alle waarnemingen samen vormen een belangrijke bron van informatie om de trends van dagvlindersoorten in Drenthe in beeld te brengen en houden. Deze en andere onderzoeksresultaten vormen uiteindelijk de basis voor beschermingsmaatregelen van dagvlinders. Door mee te tellen, draagt u een steentje bij aan de bescherming van de boerenlandvlinders in Drenthe!

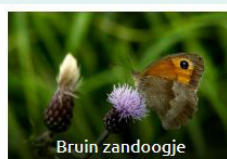
Heeft u vragen of suggesties voor dit project? Neem gerust contact op met de Vlinderwerkgroep Drenthe via secr@vlinderwerkgroepdrenthe.nl

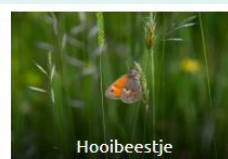
Argusvlinder

Bruine vuurvler

Bruin zandoogje

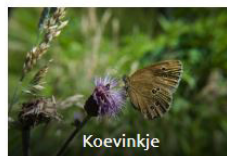
Hooibeestje

Klein geaderd witje

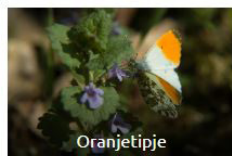
Kleine vuurvler

Koevinkje

Oranje zandoogje

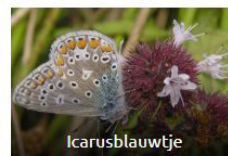
Oranjetipje

Zwartsprietdikkopje

Groot dikkopje

Icarusblauwtje

Colofon

Redactie:

Ben Hoentjen (eind)redactie, met dank aan alle fotografen!

Vormgeving en opmaak:

Jan Faber (enitails.nl)

Uiterste inleverdatum

kopij najaarsnieuwsbrief:
31 oktober 2020